1, 207-6

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA II
BROJ 37

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD, UTORAK, 13 SEPTEMBAR 1949

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

NA RODJENDAN NAŠE MORNARICE

Ispod planine Biokova, u Podgori, nalazi se jedna skromna spomen-ploča. »10 septembra 1942 — piše tu — u partizanskoj luci Podgori formiran je prvi odred Jugoslovenske ratne mornarice. Kroz slavnu Narodnooslobodilačku borbu pokazujući masovni heroizam, mlada Ratna mornarica dala je svoj častan doprinos u oslobođenju naših naroda. Pod rukovodstvom KPJ i druga Tita Jugoslovenska ratna mornarica biće i ubuduće budan čuvar slobode i nezavisnosti naše socijalističke domovine«.

Ove reči nisu urezane samo u mramor spomen-ploče već su snažno, kao sećanje na jedan istoriski trenutak i zavet za budućnost, uklesane u srca i svest Titovih mornara. Nikakve klevete i laži ne mogu ih izbrisati, jer su to činjenice koje znače sam život, herojsku prošlost i socijalističku sadašnjost jednog ponosnog naroda.

Tim rečima obeleženi su datum i mesto rođenja naše Ratne mornarice, sažeto je označen jedan zaista veličanstven rezultat i uspeh u razvoju Narodne revolucije u našoj zemlji, kada je, na osnovu dalekosežne odluke Vrhovnog štaba, obrazovan prvi mornarički partizanski odred. Slušajući i kroz oganj pronoseći glas Partije, u kvantitativno neravnoj borbi s neprijateljem, naoružana jedno vreme samo drvenim barkama i leutima, naša mornarica položila je ispit bezgranične ljubavi prema otadžbini, ispit socijalističke svesti, bojne gotovosti, gvozdene discipline, vernosti Partiji i idealima narodnog oslobođenja.

Prihvaćena svesrdno i sa oduševljenjem u narodu, odluka druga Tita o formiranju prve pomorske jedinice pretvorena je u požrtvovanu borbu za konačno oslobođenje naših obala i ostrva ispod jarma fašističkog ropstva. Mržnja protiv fašističkih zlotvora, vera u konačnu pobedu nad agresorima, u trijumf čoveka dostojnog života, slivali su se u toj borbi u snažne udarce po tiraniji koja nije prezala ni pred čim da Jadransko More pretvori u jezero patnje, krvi i suza naših slobodoljubivih naroda.

I pored slabog naoružanja, boreći se mahom puškom i bombom, ovaj prvi mornarički odred, neustrašiv u svojim podvizima, uneo je strah u kosti neprijatelja sve više se razvijajući i jačajući. Prebacivanje hiljada ranjenika, staraca i dece koji su ispred fašističkog terora ostavljali domove i povlačili se zajedno sa našom vojskom na ostrva nesumnjivo je jedan od najslavnijih podviga naše Mornarice. Nezaštićen narod u našoj Mornarici našao je snažnu zaštitnicu, spremnu da se svojim grudima suprotstavi neprijateljskom oružju u odbranu slabijih. Ovim potezom koji je diktirala partiska svest o službi narodu, još više je poraslo poverenje naroda u jedinice naše Oslobodilačke vojske i Mornarice, potvrđeno je na delu čvrsto jedinstvo između naroda i vojske.

Borbama i uspehu 26 Udarne divizije na Hvaru, Braču, Mljetu i Korčuli, kao i na kopnu, umnogome su potpomogli i doprineli Titovi mornari koji su iz borbe u borbu postajali sve brojniji. Isto tako, veliki doprinos dale su mornaričke jedinice na pobedonosnom putu IV Armije za oslobođenje naše braće na ostrvima severnog Jadrana i u Istri, za oslobođenje Trsta.

Borbeni put naše Mornarice od Podgore do Trsta ispunjen je samopregorom boraca u izvršenju teških zadataka. U neprestanoj borbi sa tehnički jačim neprijateljskim pomorskim snagama izrastali su i prekaljivali se novi kadrovi pomoraca koji su u svitanje nove Jugoslavije uneli plamenu ljubav prema slobodi i otadžbini. Razvijajući drugarstvo i saradnju sa ostalim rodovima vojske naše Armije oni su kro vatru borbe dokazali da je moralno-političko jedinstvo, visoka patriotska svest i borbena gotovost zaloga pobede nad tehnički nadmoćnim neprijateljem. Svojim nezadrživim jurišima oni su uzdigli do visine primera borbeni lik našeg mornara, lik revolucionarnog borca koji je vaspitala u svojim nedrima naša Partija.

Rođena u burnim danima Oslobodilačkog rata, naša Ratna mornarica nastavila je u posleratnom periodu socijalističke izgradnje da se razvija i jača, i to ne samo na tekovinama Narodnooslobodilačke borbe i principima marksizma-lenjinizma, već i na borbenim tradicijama naših predaka, neretljana, omišana, senjskih uskoka, čija je slava vaskrsla još u borbama protiv fašističkih osvajača.

Uzdajući se u svoje snage, onako kako su naše narode učili i uče naša Partija i drug Tito, naši trudbenici, u okviru socijalističke izgradnje zemlje, podižu svoju Mornaricu koja stoji kao budan čuvar tekovina Narodne revolucije i naše socijalističke Otadžbine. Našim morem plove naši ratni i trgovački brodovi koji su građeni u našim brodogradilištima. Brodogradilišta, remontni zavodi i radionice izgrađuju nove tipove i klase brodova. Naši trgovački brodovi plove danas svim morima i pronose zastavu Titove Jugoslavije. Njeno jačanje i povećanje pretstavljaju snažan činilac socijalističke izgradnje zemlje, učvršćenja ekonomske i političke nezavisnosti naše domovine.

Naši narodi s ponosom gledaju jačanje i uzdizanje svoje Mornarice, raduju se njenom procvatu, sa oduševljenjem i uzbuđenjem pozdravljaju svaki novi brod, gledajući u tome još jednu pobedu nad klevetnicima, još jednu pobedu na putu u srećniju budućnost. Naši narodi su svesni da je Mornarica, materijalno dobro opremljena, moralno snažna, kovačnica novih, Partiji i narodu odanih ljudi. Prolazeći kroz škole i jedinice, pripadnici naše Mornarice vaspitavaju u sebi sve one vrline koje krase lik pripadnika naše Armije. Te nove crte upoznala je naša omladina u dodiru sa jedinicama naše Ratne mornarice koje sudeluju u izgradnji Auto-puta »Bratstvo-jedinstvo« i Novog Beograda, gde radi brigada »Razbijači kleveta«, brigada sastavljena od demobilisanih mornara Rečne ratne flotile.

Nerazdvojno povezana sa narodom u miru, kao što je bila povezana u ratu, naša Mornarica ide sigurnim koracima ka svom sve većem usponu. Slaveći svoj rođendan u jeku radnih pobeda koje naši trudbenici postižu u izgradnji socijalizma, ona lebdi pred očima svih naših ljudi kao ponos i slava, kao sigurna garancija i snažan faktor mira na našim jadranskim obalama. Na njenim zastavama može svako van granica naše zemlje pročitati reči druga Tita:

»Ovo što mi hoćemo da se učvrstimo, da se naoružamo, nije upereno ni protiv koga. To je samo za dobro našeg naroda, a ne protiv čije slobode, ni protiv čije sreće. To je samo za sreću naših naroda i za dobro, za učvršćenje mira u svijetu, za učvršćenje mira baš ovdje na Jadranu, koji je uvijek bio poprište osvajačkih težnji naših susjeda, koji su Jadransko more smatrali svojim jezerom. Jadransko more je naše onoliko koliko to odgovara veličini i snazi naše zemlje, toliko će biti naše i toliko jest naše. Mi ničije tuđe nećemo, ali mi, — kao što to uvijek govorimo, — ni svoje ne damo«.

Marin Studin: Mornar

Saopštenje biroa Komiteta Svetskog kongresa pristalica mira

Biro Komiteta svetskog kongresa pristalica mira sastao se 19 avgusta u Parizu. Sastanku su prisustvovali pretstavnici Svetske sindikalne federacije, Međunarodne demokratske federacije žena, Svetske federacije demokratske omladine i Međunarodnog biroa za vezu intelektualaca.

Pošto je saslušao razne izveštaje o inicijativama koje su preduzele demokratske organizacije za pripremu međunarodnog dana borbe za mir, Biro je utvrdio da dan borbe za mir bude 2 oktobar. Tom prilikom odlučeno je da Biro uputi apel svim narodima sveta.

Pozvan da bude zastupljen na raznim manifestacijama za mir u toku njihovog ostvarenja početkom septembra, Biro je odlučio da uputi delegacije, odnosno pisma međunarodnom Kongresu svetske federacije demokratske omladine u Budimpešti, Nacionalnom kongresu Holandije, kao i organizacijama koje su organizovale nedelje mira u septembru mesecu u Švedskoj i Norveškoj.

Osim toga, Biro je odlučio da sazove 27, 28 i 29 oktobra plenarnu sednicu Komiteta svetskog kongresa pristalica mira.

Ova sednica će se održati u jednoj evropskoj zemlji.

APEL KOMITETA SVETSKOG KONGRESA PRISTALICA MIRA

Povodom proglašenja Drugog oktobra internacionalnim danom borbe za mir, Biro komiteta svetskog kongresa pristalica mira uputio je svetskoj javnosti ovaj apel:

LJUDI I ŽENE SVIJU ZEMALJA!

Isto kao avgusta 1914, i septembra 1939, i danas se svetski mir nalazi u opasnosti. Kao i onda, jedna grupica ljudi, željna dobiti i vlasti, preteći danas atomskom bombom, suprotstavlja se mirovnim pregovorima među narodima i uz pomoć potčinjenih vlada organizuje nove ratne saveze.

Ratifikacija Atlantskog pakta, odluka da se vlast i oružje ponovo predaju đelatima sveta u Zapadnoj Nemačkoj i Japanu, podrška najgorim neprijateljima naroda, podrška Caldarisu za oružanu intervenciju protiv grčkog naroda, ognjišta požara upaljenih i održavanih kolonijalnim porobljavanjem, sve to pokazuje da fabrikanti paktova, koji se licemerno prikazuju kao branioci, idu putem krvavih avantura.

Vođe ove igre sa vojnim savezima i stalnim provokacijama svaljuju već na narode bedu i teški teret nove trke za naoružanjem.

Za radnika, to je sniženje plate i njegove kupovne moći, avet besposlice.

Za seljaka, zanatliju, trgovca, još veći porez.

Oni koji su željni ratnih avantura šire policiski teror i ugrožavaju slobodu naroda. Oni pooštravaju eksploataciju i ugnjetavanje u kolonijama.

Oni bi hteli da bace čitavo čovečanstvo u najsmrtonosniji rat. Ali mi ne živimo više u 1914 ni u 1939 godini. Snage mira su znatno porasle pobedom naroda nad fašizmom. U njihovoj je moći danas da zaustave ruku novih ratnih zločinaca.

Već su se stotine hiljada ljudi i žena, ujedinjenih bez obzira na mišljenje, veroispovest, civilizaciju i boju, rešenih da brane život i slobodu svih ljudi, okupili oko svetskog kongresa pristalica mira.

U više od 72 zemlje po svim kontinentima oni solidno organizuju snage mira.

U mnogim zemljama, u Francuskoj, a naročito u Italiji, peticije sa milionima potpisa, veličanstvene manifestacije suprotstavile su se udvostručenom nasilju pokretača rata.

Borba snaga mira već je izvršila pogodan uticaj na saziv i rezultate Konferencije četiri velike sile.

Ali preteća situacija koju su stvorili potstrekači rata, zahteva još snažniju i još širu delatnost.

Zbog toga je Komitet svetskog kongresa pristalica mira odlučio da organizuje 2 oktobra

INTERNACIONALNI DAN BORBE ZA MIR

Drugi oktobar mora obeležiti nov napredak snaga mira, pojačanje njihove delatnosti.

Drugog oktobra reći ćete Ratu — ne!

Ljudi i žene sviju zemalja!

Pokažimo u gigantskoj svetskoj manifestaciji neodoljivu snagu pristalica mira!

Odbijmo da trpimo teret sve većih i težih ratnih budžeta.

Zahtevajmo kraj agresijama protiv nacionalne nezavisnosti i slobode naroda!

Okupimo se svi, fizički radnici, intelektualci, ljudi i žene svih godina i svih staleža, svih veroispovesti i svih mišljenja, svi čiji je život podjednako u opasnosti, jer bomba nas neće birati.

NAMETNIMO MIR!

Ujedinjeni u borbi, mi smo nepobedivi, mi ćemo dobiti bitku mira, bitku života!

Komitet Svetskog kongresa pristalica mira

OSNIVANJE NACIONALNOG KOMITETA JUGOSLAVIJE ZA ODBRANU MIRA

U Beogradu, u domu Saveza književnika, 10 o. m. održan je osnivački sastanak Nacionalnog komiteta Jugoslavije za odbranu mira. Referat o radu Međunarodnog komiteta pristalica mira, osnovanog posle Svetskog kongresa pristalica mira u Parizu, i o zadacima Komiteta Jugoslavije održao je Čedomir Minderović, generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije, član Međunarodnog komiteta pristalica mira.

U referatu i u diskusiji istaknuta je dosadašnja aktivnost delegata Jugoslavije posle Kongresa pristalica mira u Parizu i podvučena potreba još življe delatnosti komiteta Jugoslavije u duhu odluka kongresa, protiv svih imperijalističkih ratnohuškačkih pokušaja i mera, za punu ravnopravnost velikih i malih naroda, za čvrsto borbeno, idejno i organizaciono jedinstvo antiimperijalističkih, progresivnih snaga svih naroda.

Narodi Jugoslavije, zajedno sa saveznicima na čelu sa SSSR, oružanom borbom protiv hitlerovsko-fašističke agresije i domaće reakcije 1941 do 1945, kao i socijalističkom izgradnjom zemlje, pošli su putem učvršćivanja tog jedinstva kako u svojoj otadžbini tako i na planu međunarodne borbe za politički, ekonomski i kulturni progres čovečanstva. Svestrana politička, ekonomska i kulturna izgradnja nove Jugoslavije najjača je garantija da njeni bratski sjedinjeni narodi ni u borbi za pravedan i trajan mir među narodima neće žaliti žrtava. Narodi Jugoslavije i ovom prilikom izražavaju svoju punu borbenu solidarnost sa svima snagama koje se zalažu za pravedan i trajan mir.

Nacionalni komitet Jugoslavije za odbranu mira sačinjavaju:

Josip Vidmar, pretsednik Prezidijuma Narodne skupštine Slovenije; član Međunarodnog komiteta pristalica mira;

Čedomir Minderović, generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije, član Međunarodnog komiteta pristalica mira;

Mitra Mitrović, član Centralnog odbora Antifašističkog fronta žena Jugoslavije;

Ivan Božičević, generalni sekretar Saveza sindikata Jugoslavije;

Olga Milošević, sekretar Centralnog odbora Crvenog krsta Jugoslavije;

Milijan Neoričić, pretsednik Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije;

Aleksandar Belić, pretsednik Srpske akademije nauka;

France Kidrič, pretsednik Akademije nauka Slovenije;

Andrija Štampar, pretsednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb;

Ivo Andrić, pretsednik Saveza književnika Jugoslavije;

Osman Karabegović, pretsednik Saveza boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije;

Božidar Maslarić, pretsednik Opšteslovenskog komiteta;

Vidoje Smilevski, potpretsednik Vlade Narodne Republike Makedonije;

Avdo Humo, potpretsednik Vlade Narodne Republike Bosne i Hercegovine;

Dušan Brkić, potpretsednik Vlade Narodne Republike Hrvatske;

Dušan Petrović-Šane, potpretsednik Glavnog odbora Jedinstvenih sindikata Srbije;

Risto Tošović, član Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije;

Vladimir Dedijer, direktor Direkcije za informacije pri Vladi FNRJ.

Mitar Bakić, publicista, poslanik Narodne skupštine FNRJ;

Miroslav Krleža, književnik, potpretsednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb;

Blaže Koneski, profesor Univerziteta, Skoplje;

Krešimir Baranović, kompozitor, dirigent Opere u Beogradu;

Milo Milunović, slikar;

Pavle Savić, akademik.

Komitet je za pretsednika izabrao Josipa Vidmara, a za sekretara Čedomira Minderovića.

Istovremeno, odlučeno je da se osnuju komiteti za odbranu mira u svim narodnim republikama naše zemlje.

Nacionalni komitet Jugoslavije za odbranu mira, zajedno sa komitetima naših narodnih republika, nastaviće rad na organizovanju manifestacija za 2 oktobar — Dan mira.

ZAPISI S MORA

(1—14)
3

Zveka alata.
Zanosi, snaga ljudi.
Na mestu maloga gata
diže se novi, veliki gat —
bele labudove grudi,
viti labudov vrat.

Snaga, zanosi ljudi.
Zveka alata,
I duži, sve lepši kameni splet.

Sutra će biti
gat beli, viti
širom raširena velika vrata
iz sveta u luku,
iz luke u svet.

6

Pun algi i morskih trava
izvučen s dubokog dna,

(k'o džin, zatečen da spava,
trgnut iz najdubljeg sna) —

danas je opet na vodi
ponosan, gvozdenj breg

spreman pučini da brodi
prkosno vijući steg.

Gvido TARTALJA

GRAHOVSKI KATUNI

I

Vedro, ilindansko bjelogorsko nebo razlilo nad gustim neprohodnim šumama zatvoreno-prohladnu plavet, a kroz petstogodišnja stabla toči se hladna i tanka svjetlost zvijezda. Kroz krošnjate gorostase mulike, što su se duboko užvalile i svoje korijenje zategle u gromade Lisje Ploče i Gumbara, srpasta luna hoda tišinom, dok se najzad objesi desno od Lovačkijeg Greda za litice Vučjeg Zuba. U noćnoj tmuši Vučji Zub izgleda kao strašna zverska čeljust koja sprema da proguta predio pred sobom. Goli greben Jastrebice narebrio se prema Jadranu kao piramida, a njeni zatupasti, šuti vrhovi kao gorostasi stoje i čini ti se da stražare nad tim noćnim bjelogorskim spokojstvom, nad tom daljinom mirne planinske noći, nad njenom vedrinom i nevinošću planinske gore i trave u visovima. U gorskim mrčvama zaževka lisica, lukavo i oprezno naslućuje život u zadružnim kantunima; htjela bi da se spusti ne bi li čime god zamastila svoju dugu, lakomu njušku, ali joj srce neće i ako bi je tanke nožice za čas snijele niz planinu. Rijetko, desetu noć, vuk — ili izgubljen, ili od bijesa, ili od gladi — sablasnim zavijanjem i krivnjavom uznemiri planinu, a nemilo eho, koji on pušta preko svojih ljutih galjupi prolama se planinom s brda na brdo, s dubrave na dubravu. Kroz krstati, zastarjeli grm, što odijeva visove Jastrebice, oprezne uši divokoza kao makaze sijeku kroz noć i uz ubrzano lupanje vižljivih grudi kupe strašno zavijanje tog opasnog neprijatelja, što kada je sit, šale radi i igre, oštri zube ispod njenog krepkog, glatkog grla. Ćuk pušta u noć svoje tužne, lijeno iskidane akorde i, zbilja, unosi neku elegičnost kroz duboku tišinu bjelogorske noći.

Jutrom, pošto zorina bjelina obuče planinske vrhove i humove, a bronzane sunčeve strelice prođedu se kroz jelovi i borovi gustiš i padnu po jedroj — planinskoj — travi, ožive bilogorski katuni i pasišta.

Planinke u bijelim keceljama i s novim vedrima poranile da obave mužu. Na uskim strugama ovčih torova čobani dočekuju ovce i jednu po jednu predaju planinkama. Bijelo žuti mlazevi mižde u kablove, a planinke kunu, jer se »gicaju ovce, pa je jednu noć jedna svaku kap prosula«... Pošto planinke namuzoše mlijeko i, pošto ga svariše, usuše ga u žute karlice da ga sačekaju do sjutra kad će uhvatiti podebela kora kajmaka na njemu.

— Jeste li što prikupile? — pita moj prijatelj.

— Vala bataljon partizana mogao bi se najesti — odgovara jedna crnpurasta, što joj je zadulo meso oko očiju kao da su je pčele pecale ili, kako se to kaže, kao da je slijepce vodila. Smije se moj prijatelj i upozorava me kako je planinka vrlo škrta na riječima kada daje izjave o zadružnom mrsu: »Ona to samo brigadiru svome kazuje, a ja te uvjeravam da ni brigada ne bi otišla suvih brkova. Vidiš kako su se usićili oni mjehovi ispod škipa.«

Na istruloj borovoj kladi, s čobanskim štapom u ruci, ovlaš opuštenim niza se, sjedi brigadir stočarske brigade zadruge iz Vilusa, Radovan Gojkov Bulajić, i pripovijeda o svojim stadima.

— Bilo je, brate, bogme, kako da rečem — potegni-povuci, dok ne zasnovasmo zadrugu — na široko priča brigadir. Znaš, neki veli: mučite jadni, o kome jadu radite i što tu stoku sastavljate-pokrepaće vam mâl. Znaš, oni — malo zastaje brigadir — i da ti ne govorim znaš koji to vele. (Oni svojim »znaš«, predahom i mrzovoljnom grimasom na licu, Radovan nam je saopštio kako su to govorili neprijatelji socijalizma). Govorili su kad se iz nekoliko torova ovce smiješaju da neće davati mlijeka, te da će se odvojiti i pogubiti planinom, te da čobani neće čuvati zadružna stada kao svoja ranije. U stotinu, su, šta da ti rečem, dipala udarali samo da nam razvale zajednicu. Mi smo im se smijali pa im velimo: »A da kad Kandić, pa Sava Nikolin, pa Novica Milošev pasijahu krda od po trista — pa opet sve bijahu jednake i lijepe, a isto su ih često skupljali od onih sirotinjskih buljučića i napolice. Najposlije ćete izmudrovati kako nam se krave neće moći teliti i kako nam mlijeko neće biti bijelo.

Na jednom katunu čobani su napravili ogroman tor od četinarskih i bukovih sukova, ispregrađivali ga po vrstama stoke, shazi njenoj i uzrastu: u jedan široki tor spraćaju zadružne volove (oko osamdeset), u drugi ovce, u treći telad, u četvrti jalove krave itd.

Krute volujske snage s početka lomile su ograde, boli se jedan s drugijem, ali je to malo potrajalo. Hvali nam se čobanin da su mu se volovi sasvim pomirili, da već ne tupe rogove i ne satiru snagu bodući jedan drugoga.

— Golemu sam muku s prva vidio — veli nam jedan čobanin. Zasuče ovi rudonja rogovima pa ti se čini da ništa živo pred sobom neće ostaviti. Silni su mi, jadan, ovi bikovi — milina mi ih je čuvati: po vazdan gledam kako utiru snagu po plandištima, a više neće da se bodu. Ovako se malo šale, tek da skinu svrabež s rogova, a da se ozbiljno pobodu — bože sačuvaj. Liže se da preližu vratove od milosti jedan drugome. Da vidiš kad ih s večeri najavim Bijelom Gorom ispod Lisje Ploče i stane ih rika — rekao bi da je neko sve američke vapore ućero u planinu.

— Pregoni Pavle — neko reče.

— Voli svoje snažno stado pa neka ga.

Oko rasplamsalog ognja u kolibi okupili se čobani i planinke i zapodjeli razgovor: o sjutrašnjem pravcu na pasišta, o zadruzi, a onda se prebacili na elektrifikaciju zemlje. Čitali su u novinama o hidrocentrali na Mavrovu, onoj na Neretvi, Glavi Zete, pa ne mogu da se pogode hoće li ubuduće i njihove katune i katuništa osvijetliti.

— Ma što mi ti pričaš — a ja ti kažem da će za nekoliko godina i po ovim šumama ko zapaljene jabuke visit' električne žarulje — ubjeđuje jedan.

— Tebe su brža kola no volovi: a ja tebi kažem da će prije bjecnuti po gradovima, školama i velikim fabrikama, a mi odje možemo i o luču, suncu i mjesecu. Najzad je jedan mladić uzeo riječ u diskusiji kad se sasvim zaoštrila i dokazao kako će svijetla svuda doteći pa sigurno i na bjelogorska katuništa.

— Partija, država, Tito, narod, je li... šta misliš ti — još su se čule glasne riječi iz kolibe kada su planinke odnijele da razlijevaju mlijeko.

U hladovini, pred kolibama osvijetljenim plamsajima s lučevine, trgla je krhka i snažna pjesma, njeni sočni akordi odlijegali su daleko planinom sa završnim stihovima na mješovinu hercegovačke i crnogorske melodije:

— Druže Tito ,ti narodni sine,
tebe narod pjeva od miline...

Izjutra, kada su torovi ostali prazni, kad su u živim rijekama planinom potekla krda i otišla za pašom, s nama su se pozdravili brigadir i planinke i, dok smo zamicali puteljkom iza katuna put Grahova, još su nam dovikivali:

— Recite našim drugovima po gradovima i fabrikama da za nas spreme kišne kabanice, suđe i spravę za mlijeko, eksere za mljekare, cement i pribor za zadružne štale, a mi ćemo navaliti meso i mlijeko. Ove godine ovoliko, a dogodine i do druge — tri puta toliko, pa ga neće niko kupovati u privatnika, već kod nas, pa da vidiš onda, druže moj, — smrt fašizmu!

II

Zastanem i obazirem se oko sebe: eto, pod tim granama, u toj javorovoj sjenci, prije deset godina Sava Kovačević — Mizara čitao je Lenjinova djela, tu u planinskoj samoći proučavao strategiju i taktiku proletarijata da bi ih poslije nekoliko godina svim svojim divnim, zanosnim samoprijegorom, epskom snagom primijenio na dug krvav put Oslobodilačke borbe u Titovoj armiji od Crkvica—Grahova—Vilusa—Volujska do sto bitaka po Bosni, na krvavu slavnu Sutjesku, gdje je posljednjim mecima i bombama upućenim u gusti neprijateljski stroj pao, pod isto tako možda nekim drvetom, na svoj počinak. Obazrem se oko sebe i napregnem sluh kao da bih čuo čuti kako još 1936 ovim suhim šušnjem gaze tri hajduka, tri vjerna sina naše

(Nastavak na drugoj strani)

TRAGOM BARBISOVOG „OGNJA"

Proteklo je trideset i tri godine od pojave prve knjige »koja o ratu govori prosto, surovo, mirno i s neminovnom snagom istine«. To je »Oganj«, jedan od najboljih romana o onom pokolju miliona, koji je u istoriji ostao zabeležen pod imenom Prvog svetskog rata. Pisac potresnog svedočanstva o toj svetskoj klanici i ujedno nemilosrdni tužilac koji je digao svoj glas protiv njenih organizatora, imperijalista, bio je i sam običan vojnik u jednom francuskom puku, čovek koji je već prešao bio četrdesetu — Anri Barbis.

Roman »Oganj«, koji je najpre, od avgusta do novembra 1916 godine, izlazio u nastavcima u listu »Evr« (kao neki ratni bilten o situaciji na frontu savesti francuskog vojnika), ubrzo je preveden na sve jezike na kojima se govorilo u beskrajnim rovovima Prvog svetskog rata. Ovim nezaboravnim delom Barbis je progovorio u ime napredne francuske inteligencije, koja je, ukoliko je nesreća rata više rasla, sve jasnije nazirala nove, revolucionarne oblike borbe za mir, mnogo efikasnije od jalovog pacifističkog negiranja rata. O ratnim romanima Barbisa, »Ognju« i »Svetlosti« Lenjin je pisao: »Preobraćanje sasvim prostog, idejama i predrasudama potpuno pritisnutog malograđanina i čoveka iz mase, u revolucionara, upravo pod uticajem rata, to je prikazano neobično snažno, darovito i istinito«. Knjiga »Oganj« bila je prvi odvažan korak Barbisa na revolucionarnom putu borbe za mir i napredak čovečanstva, na putu kojim će on, uzdignute glave, nesalomljiv i neumoran stupati do kraja svoga života.

U toku sedamnaest godina koje mu preostaju od kraja rata pa do smrti, Anri Barbisa ćemo čuti uvek kada

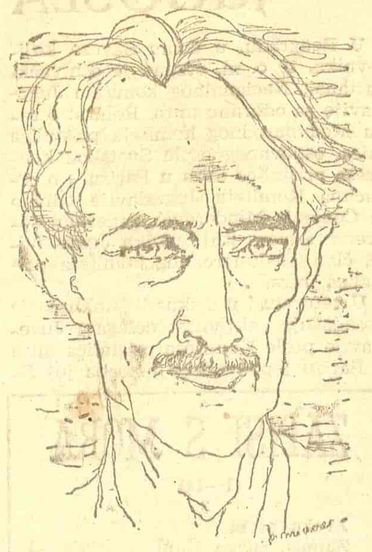

Mijre: Anri Barbis

treba braniti pravo nekog naroda na slobodu i nezavisnost, on će to činiti sa istom ljubavlju i žarom kao kada se radi o njegovoj Francuskoj. Na čelu grupe stvorene 1919 godine oko naprednog časopisa »Klarte«, Barbis ustaje u odbranu mlade Sovjetske republike od intervencionista. Godine 1925 on izdaje vatreni apel protiv rata u Maroku, koji je započeo u interesu trustova. Kada se na Balkanu razbesneo beli teror, on hita na lice mesta i piše strašnu optužnicu »Krvnici« (1925). Pred opasnošću novog svetskog pokolja, Barbis, zajedno sa Romen Rolanom i Pol Lanžvenom, osniva 1932 godine Svetski komitet za borbu protiv rata i fašizma, a pred samu smrt učestvuje u pripremama za Pariski kongres za zaštitu kulture.

Za čitavo vreme ove intenzivne političke aktivnosti, Barbis stiže i da piše novele (»Sile«, 1926, »Razno«, 1928), romane »Okivanja« 1925), filozofske eseje i putopise, koji zajedno sa njegovim političkim spisima čine oko tridesetak knjiga.

U spomen Anri Barbisa, Republikanski savez bivših boraca u Francuskoj, organizuje ovih dana veliku Povorku mira, koja će obići bojišta iz Prvog svetskog rata, opisana u čuvenom Barbisovom romanu »Oganj«. Koliko uspomena budi u čoveku ova kratka vest; uspomena na borca i pisca Barbisa i na njegove knjige, a među njima naročito, na jednu, na roman »Oganj«. U ovoj knjizi jedna ličnost govori o budućnosti. Čini mi se da je budućnost o kojoj sa toliko zanosa govori kaplar Bertran, ustvari naša sadašnjost kada narodi jasno vide u ratu samo jednu krvavu varijantu berzanske igre ljudskim životima i svesni su svoje nepobedive snage, kojom mogu da brane i odbrane mir u svetu, uprkos sve jače, zaglušujuće graje zlogukih, crnih ptičurina rata.

Izgradnji te svesti dao je dragocen prilog i Anri Barbis. Zato je on blizak i našim slobodnim narodima, ponosnima svojom zemljom koja oveta pod njihovim radnim, miroljubivim rukama, i oni dobro pamte njegovu reč i danas, četrnaest godina posle njegove smrti, kao što su još za pesnikova života upoznali i zavoleli njegova dela (»Oganj« 1919, »Svetlost« 1923).

Zato ovih dana i mi u mislima pratimo francuske drugove u dugoj Povorci mira tragom Barbisove knjige.

V. P.

JEDNA IZVRSNA KNJIGA

»OGANJ« OD A. BARBISA

U ovoj knjizi, izvanredno jednostavnoj i nemilosrdno istinitoj, priča se kako ljudi raznih nacija, ali podjednako razumni, istrebljuju jedni druge, uništavaju vekovne plodove svog robijaškog i veličanstvenog truda, pretvarajući u gomile smeća hramove i kuće, do temelja razarajući gradove, sela i vinograde; priča se kako su iskvarili stotine hiljada hektara zemlje, koju su njihovi preci sjajno obradili, a koja je sada, zadugo, zasuta komađem gvožđa i zatrovana trulim mesom nevino pobijenih ljudi.

Baveći se ovim bezumnim poslom samoistrebljenja i uništavanja kulture, oni, ti ljudi, sposobni da razumno rasuđuju o svemu što draži njihovu kožu i živce, što uzbuđuje njihova srca i njihov razum, mole se bogu, mole se iskreno i, kako opisuje jedan od junaka knjige, mole se »idiotski istovetno«, pa posle toga opet počinju divlju samoubilačku rabotu, takođe »idiotski istovetno«. Na str. 239-40 čitalac će naći sliku bogoslu-ženja kod Nemaca i Francuza, koji podjednako iskreno veruju da je u krvavom i podlom poslu rata »s nama bog«.

A ti isti zatim kažu: »Baš je bogu stalo do nas!« I ti isti junaci velikomučenici, bratoubice, pitaju jedan drugog:

»Pa ipak, kako bog sme da dopusti da svi ljudi podjednako misle da je on — s njima, a ne s drugima?«

Razmišljajući dirljivo i prosto kao deca, ovi ljudi prolivaju uzajamno krv i govore:

»Kad bi postojao bog, dobar i milostiv, — ne bi bilo zime!«

Ali, iako rasuđuju ovako jasno, ovi veliki mučenici ponovo idu da ubijaju jedni druge.

Zašto? Iz kog razloga? Oni i to znaju, — oni sami govore o sebi:

»— Ah, nismo mi rđavi ljudi, ali smo — tako jadni i nesrećni. A uz to smo glupi, suviše glupi!«

I svesni toga, nastavljaju sramno, zločinačko delo razaranja.

Kaplar Bertran zna više od drugih, on govori jezikom mudraca:

»— Budućnost! — uzviknu on odjednom proročkim glasom. — Kakvim će očima gledati na nas oni koji budu živeli posle nas, i čija će duša najzad biti dovedena u ravnotežu zahvaljujući napretku koji je neminovan kao sudbina? Kakvim će očima oni gledati na ova ubistva i na naše podvige, o kojima ni mi koji ih izvršujemo ne znamo da li ih treba sravnjivati sa delima Plutarhovih i Kornejevih junaka, ili pak sa podvizima apaša?.., Pa ipak, pazi! Postoji jedno lice, jedan lik koji se uzdiže iznad rata, koji će večito sjati lepotom i hrabrošću!

Naslonjen na štap, i nagnut k njemu slušao sam upijajući u sebe ove reči, koje su u nemoj noći izvirale iz ovih gotovo uvek nemih usta. Jasnim glasom on kriknu:

— Libkneht!

Uspravio se ne rastavljajući prekrštene ruke. Njegovo divno lice sa ozbiljnim izrazom statue, klonulo je na grudi. Ali je ubrzo opet podigao glavu i ponovio:

— Budućnost! Budućnost! Stvar je budućnosti da ispravi sadašnjost, da je izbriše iz sećanja ljudi kao nešto odvratno i sramno. Pa ipak, ova sadašnjost je neophodna, neophodna! Neka je stid i sramota i vojničku slavu, i armije, i vojnički zanat, koji, naizmenično, pretvara ljude čas u žrtve bez mozga, čas u podle dželate!

Da, neka je sramota! To je istina, ali to je — i suviše istina; istina za večnost, ali još ne i za nas. To će biti istina kada je budu uvrstili među ostale istine koje ćemo biti u stanju da dostignemo tek docnije, pošto se naš duh očisti. Još smo daleko od toga. Sada, u ovom trenutku, ova je istina gotovo zabluda; ova sveta reč samo je bogohuljenje!

On se nekako naročito glasno nasmejao i zamišljeno je nastavio:

— Jednom sam im nekako i rekao da verujem u proročanstva samo zato da bih obodrio ljude i naterao ih da pođu napred.!

Ali, iako govori tako, taj spokojni, hrabri čovek, kog poštuju svi vojnici njegova voda, vodi ih u besmislen pokolj i sam umire na blatnjavom polju, usred leševa u raspadanju.

U svemu tome jasno i podrugljivo plamti ubistvena protivrečnost koja čoveka ponižava do stepena nemog oruđa, do nekakve odvratne mašine stvorene od zle i mračne sile da bi poslužila njenim đavolskim ciljevima.

I bliski su i dragi srcu ovi nesrećni junaci, ali, uistinu, oni izgledaju kao prokletnici koji u sebi samima nose večito nepomirljivu protivrečnost razuma i volje. Reklo bi se da je njihov razum već toliko očvrsnuo i snažan da je u stanju da zaustavi odvratnu klanicu, da učini kraj svetskom zločinu, ali... oni su bez volje; shvatajući svu odvratnost ubistva, odričući ga se u svojoj duši, oni ipak idu da ubijaju, da ruše i da umiru u krvi i blatu.

»Bitke se ostvaruju našim rukama, — kažu oni. Mi, služimo kao materijal za rat. On je sav sazdan samo od tela i duša prostih vojnika. Mi gomilamo leševe po ravnicama i punimo reke krvlju, svi mi, ma da je svaki od nas nevidljiv, jer je suviše velik naš broj. Opusteli gradovi, razorena sela i zaseoci, — to su pustinje koje su ostale bez nas, ili ostale posle nas. Da, sve smo to mi — i samo mi!««

Da, to je istina. Rat — to su narodi; bez njih ne bi bilo ničega, sem možda grdnji izdaleka. Ali o ratu ne odlučuju oni, već ljudi koji upravljaju.

»— Narodi se sada bore da bi se spasli tih upravljača. Ovaj rat nije ništa drugo do produženje Francuske revolucije.

— U tom slučaju izlazi da mi radimo za Pruse?

— Nadajmo se da radimo za njih, — saglasi se jedan od pačenika.

— Narodi, to je — ništa, a treba da bude sve, — progovori u tom trenutku čovek koji me je gledao upitnim pogledom; on je ponovio, njemu nepoznatu, istorisku frazu izrečenu pre više od jednog veka, i on joj najzad dade njen veliki svetski smisao.

I ovaj nesrećnik, čučeći četvoronoške u blatu, podiže svoje lice prokletnika i žudno pogleda napred, u beskraj«.

Šta će tamo sagledati? Verujemo da će sagledati svoje potomke, slobodne, pametne i pune snažne volje.

* * *

Ovu strašnu i radosnu knjigu napisao je Anri Barbis, čovek koji je lično preživeo sve strahote rata, celo njegovo bezumlje.

To nije paradna knjiga genijalnog Lava Tolstoja, čiji je genije posmatrao rat u dalekoj prošlosti; to nije žalostivo delo Berte Sutner »Dole rat«, delo koje je napisano u dobroj nameri, ali koje nije u stanju nikog ni u šta ni da uveri ni da razuveri.

To je knjiga jednostavna kao Jevanđelje, ispunjena proročkim gnevom, to je — prva knjiga koja o ratu govori prosto, surovo, mirno i s neminovnom snagom istine. U njoj nema opisivanja koja čine rat romantičnim, koja njegovu blatnjavo-krvavu strahotu slikaju u svim duginim bojama.

Barbis je napisao svakidašnjicu rata, on je prikazao rat kao posao, težak i prljav posao uzajamnog istrebljivanja nedužnih ljudi, koji nisu krivi ni za šta sem za gluposti. U njegovoj knjizi nema pesnički i herojski obojenih slika bitaka, nema opisa hrabrosti pojedinih vojnika, — Barbisova knjiga prožeta je grubom poezijom istine, ona prikazuje hrabrost naroda, hrabrost stotine hiljada i miliona ljudi osuđenih na smrt i uništenje od velikog provokatora naroda — kapitala.

Taj Đavo, potpuno realan, koji neumorno radi među nama, glavni je junak Barbisove knjige. Zaslepivši milione prostih ljudi lažnim sjajem ideja i učenja koja ubijaju volju, otrovavši ih otrovom pohlepe, zavisti, koristoljublja, saterao je milione njih na plodna polja Francuske, i tu su oni tokom četiri godine pretvarali u prah sve što je izgrađeno radom gotovo dva stoleća, i tako još jednom pokazali samima sebi da je najgori neprijatelj čoveku — njegovo otsustvo volje i njegova nerazumnost.

Barbis je dublje no iko pre njega prodro u suštinu rata i glasom vesnika novog Jevanđelja pokazao ljudima bezdan njihovih zabluda.

Svaka stranica njegove knjige pretstavlja udarac gvozdenim čekićem istine po čitavoj masi laži, licemerstva, svireposti, blata i krvi, što se opštim izrazom naziva: rat. Njegova mračna knjiga strašna je u svojoj nepoštednoj istini, ali po mraku koji pisac prikazuje svetlucaju plamičci novog saznanja, — i ti plamičci će se, mi u to verujemo, uskoro rasplamteti u svetski plamen očišćenja zemlje od blata, krvi, laži i licemerstva koje je stvorio Đavo-Kapital. Ljudi o kojima govori Barbis već počinju smelo da odriču vlast boga nad čovekom, i to je siguran znak da će uskoro, sa stidom i gnevom, osetiti kako je zločinačka i odvratna vlast čoveka nad njemu sličnim.

Mi živimo u tragičnim danima, nama je neizdrživo teško, ali mi živimo u predvečerje preporoda svih dobrih sila čovekovih koje ga vode ka slobodnom stvaralaštvu i radu. To je istina, i ona nas mora tešiti, jačati naše snage, bodriti nas.

1919

(M. Gorki: »O literaturi«, izdanje »Kulture«, Beograd, 1949)

U T V A R E

Opet, poslije predaha, na Apeninskom Poluotoku trešte paradni koraci i blistaju svečane uniforme: talijanske jedinice primaju odlikovanja za staru slavu.

Kao i nekada — Pijaca Venecija u Rimu, govori puna uspomena »na slavne bitke« — Afrika, Španija, Francuska, Grčka, Jugoslavija... Zastave ovih jedinica, poznatih lutalica-osvajača, kite se zlatnim i srebrnim medaljama za hrabrost i uspjehe u ratu. Stari se duh vampiri, uz licemjerni blagoslov crnih mantija; — palmove grančice i stidljivo izvlačenje otupjelih mačeva.

Ovoga puta u tome vrtlogu šarenih boja i južnjačkog temperamenta, prepoznajemo zelene alpinske egalizire, koji su prošli svoj put preko dva kontinenta. Amba Aradam i Ašangi, Primorske Alpe i Nica, Tirana i Pljevlja 1941 godine. Oni se sjećaju kada su na Eritrejskom frontu sipali iperit protiv etiopskih vojski, čekali slom Francuske u dolini Varaite da bi krenuli naprijed, ginuli i smrzavali se na brdima iznad Korče, dok je komandant fronta trošio večeri u Tirani komponujući muziku za film. Prepoznajemo ih dobro, te nosioce viteških križeva za osvjedočenu hrabrost u ratu. To su oni isti koji su aprila 1941 godine, petnaest dana po ulasku u Split, snimali »krvave borbe za osvajanje grada« ili se u Ljubljani, naoružani do zuba, sjećali nesigurno što na pet Slovenaca ima svega jedan fašistički vojnik, i tražili od Rima, preko Visokog komesara, još 24.000 junaka.

Farizejski nedužne rimske svečanosti, namijenjene preživjelim ostacima trupa XIV armijskog korpusa, koje su u Crnoj Gori mahnitale i divljale za julskih dana 1941 godine, prizivaju usnule duhove po receptu pokojnika iz Verone »ne bi li Te ani razumjeli njihovu latinštinu«. Zasvirali su ponovo stare gajde Virdinia Gajde, koje su talijanskom narodu donijele mnogo zla i bijede.

Iz fratarskih samostana, vatikanskih azila i Legije stranaca vraćaju se kormilari fašističke Italije, vojnički i hijerarhijski zločinci, koji su sav svoj vijek sticali karijeru dodvoravanjem, spletkama i lažima. Ovi vračevi i proroci, vještaci i isposnici naslijedili su Perzanovu smionost, koji je poslije batina pod Visom 1866. ne trepnuvši okom, poručio u Rim da je ostao »gospodarem mora«. Ništa zato, jučer je njegov kolega Sanzoneti magijski mijenjao 10.000 tona u 30.000 tona potopljenog neprijateljskog brodovlja, »jer to bolje pali«, a načelnik Glavnog generalštaba vojske Kavalero, poslije neuspjele laži popravio 280 u 160 topova mjesečne proizvodnje, dok je talijanski narod grcao varan lažima o pobjedi liktorskih simbola.

Povampireno megalomanstvo kvalunkvista tjera staru praksu obmanjivanja talijanskog narqda iz vremena kada su vješti brzopletci od poraza stvarali pobjede, kao što danas njihovi generali sa optuženičke klupe hoće da budu tužitelji. L'eredità del passato — nasljedstvo prošlosti, staro breme koga su nesumnjivo sve više svijesne i talijanske mase.

Vojmir KLJAKOVIĆ

SSSR

Rečnik savremenog ruskog književnog jezika

U Lenjingradskom odeljenju Instituta ruskog jezika Akademije nauka SSSR nastavlja se sa radom na izdavanju »Rečnika savremenog ruskog književnog jezika«. Rečnik će imati 15 tomova i sadržaće više od 230.000 reči. Prošle godine izašao je iz štampe prvi tom, a u pripremi su još tri toma.

Rečnik treba da odrazi leksičko bogatstvo ruskog jezika. Značenje i upotreba svake reči ilustrovani su citatima iz radova istaknutih političkih radnika, književnika, naučnika, a takođe i iz dnevne štampe. U radu na ovom rečniku Institut je koristio »kartoteku citata«, koja je započeta još u prošlom stoleću.

Odgovorni urednik ovog rečnika je S. Barhudarov, dopisni član Akademije nauka SSSR.

POLJSKA

MEĐUNARODNI ŠOPENOV KONKURS U VARŠAVI

U okviru proslave stogodišnjice smrti velikog poljskog kompozitora Frederika Šopena, u Varšavi će se prirediti Šopenov konkurs, prvi posle oslobođenja Poljske. Na konkursu će učestvovati reproduktivni umetnici iz dvadeset zemalja Evrope i Amerike.

FRANCUSKA

PROSLAVA 25-GODIŠNJICE SMRTI ANATOLA FRANSA

Nacionalni komitet Pokreta francuskih intelektualaca za odbranu mira odlučio je da svečano proslavi dvadesetpetogodišnjicu smrti naprednog francuskog pisca Anatola Fransa. Tim povodom prirediće se u gradu Turu predavanje sa temom: Anatol Frans i mir. Proslava će se održati takođe i u mestu Bošleri nedaleko od grada Tura, gde je Anatol Frans preminuo (12 oktobra 1924).

N A G R A N I C I

Za nama je ostao Šent Ilj — poslijednja stanica na našoj teritoriji prema austriskoj granici.

Kad smo osjetili da je lokomotiva trgla vagone sa stanice Šent Ilj, zadrhtalo je u nama. Taj trzaj vagona naprijed značio je otkidanje od naše zemlje — više na našoj teritoriji nećemo stati.

— Je li daleko granica? — raspitujemo se kod drugova koji poznaju ovaj kraj?

—Nije daleko, začas smo tamo.

Kako brzo juri voz među brežuljcima po kojima vidimo čas šume, čas male voćnjake, čas njivice. Zašto tako hita naprijed, kad nas u ovome času i misli i želje nose ka onome što je ostalo iza nas, k našim gradovima, našim ljudima?

Bez dogovora, bez međusobnog pogleda, od srca se otkida pjesma:

Druže Tito, mi ti se kunemo . .

Koliko puta smo pjevali i čuli tu pjesmu!

Čuli smo je od delegata na V kongresu KPJ, čuli je na drugim kongresima i konferencijama, čuli od frontovskih i omladinskih radnih brigada, čuli na manifestacijama i mitinzima, čuli od pionira sa crvenim maramama. Ali ovdje i sada, dok nas voz nosi međama naše socijalističke zemlje, ta pjesma, vaka njena riječ, znači još jedan naš zavjet zemlji i Partiji, još jedan naš pozdrav na rastanku — zemlji i Partiji voljenoj.

Pjevamo tako, stojeći kraj prozora. Vjetar nas šiba po licu.

Pjevamo zabacivši glave.

Druže, udahni duboko, duboko — još je to vazduh sa naših planina! usrkni vazduha, neokuženog zlobom i lažju, napoj se čistog vazduha do povratka, odnesi mirise njegove u svojim grudima!

Oči moje, gledajte, gledajte — odnesite u sebi neizbrisive slike ovih brda, ovih ma i krŽljavih šumaraka, ovih proplanaka, tihih dolina. Odnesite u sebi, do povratka, modrinu našega neba. I pod tom modrinom, pod tim nebom — drage likove naših ljudi. Odnesite, oči . . .

Stojim uz prozor. Oči suze od vjetra što mi bije u lice. A kako bih htio da mi oči budu bistre, da im ništa ne promakne.

Blizu je granica!

Promaljam glavu kroz prozor, tražim okom kakav bilo granični znak. Još se ništa ne vidi.

Još koji trenutak i napustićemo našu socijalističku zemlju. Pred nama su Austrija, Čehoslovačka, Poljska, Švedska. Idemo u drugi svijet: vidjećemo i kapitalistički poredak i zemlje koje idu k socijalizmu. Ali u tim zemljama buja strašni korov informbirovštine. Od toga korova mrak pada na one koji su ih posijali. U tome mraku običnome čovjeku su još, za svaki slučaj, i oči vezane. Pa ipak sada, na medi svoje zemlje, ja vidim i znam: sinuće sunce istine naše — spržiće sav taj korov laži, doći će kosci smjeli — pokosiće ogorjele stabljike korova, dunuće vjetrovi silni — odnijeće sve prljave tragove. I zemlja, i nebo, i lice ljudi biće čisti. Ljudi će pružiti ruke jedni drugima. Mi ćemo tada reći: zemlju našu htjeli su prikovati uz sramni stub, a ona se za ovo borila — i pobijedila!

Preko granice naše domovine daleko, daleko odjekuje huka naše socijalističke izgradnje, bujicama nezadrživim nadire istina o nama, jatimice lete ptice-glasonoše po mreži svih uporednika i meridijana na kugli zemaljskoj. Zar će ih sačma kleveta raspršiti? Ne sačma, — ni karteč, ni artiljerija kleveta nećete to postići!

Mi idemo u svijet osjećajući za svojim plećima kako moćno diše u naponu stvaranja, u prkosnom borbenom stavu branioca istine, pravde i morala — naša zemlja.

I baš zato idemo u svijet čvrsti i dostojanstveno mirni, željni da svaka riječ naša skine mutne mrene sa očiju trudbenika drugih zemalja. I baš zato — ovaj red kamenih biljega pred nama, ova granica — nije granica ljubavi naše prema ljudima, dobrim, poštenim ljudima i borcima.

Sa nama, eto, putuje i Maksim Gorki, jedan od najvećih učitelja ljubavi među ljudima. Čitamo »Moje univerzitete«. Iz te knjige prirasle su mi za srce njegove riječi:

»Poznato je da je klevetanje lakše od svega«.

Kako su istinite, kako su bolno istinite te proste riječi!

Hvala ti i za njih, veliki druže.

Čedo VUKOVIĆ

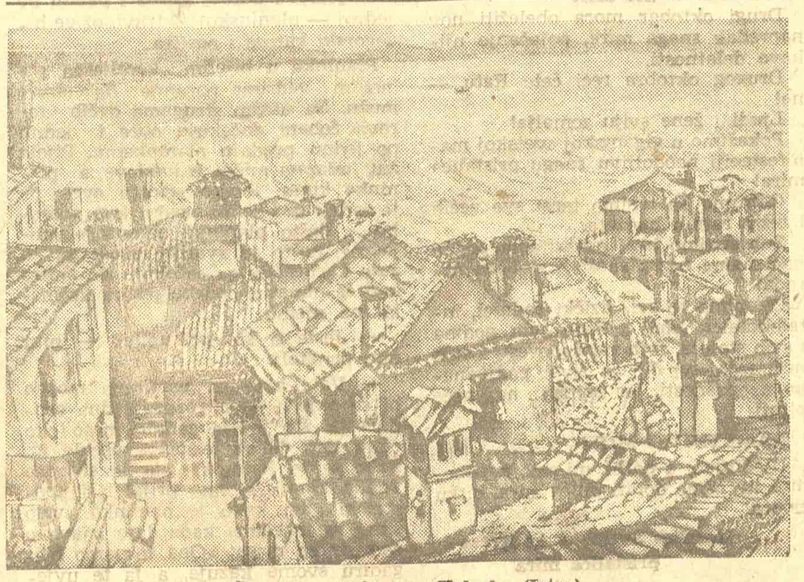

Tomislav Krizman: Volosko (Istra)

GRAHOVSKI KATUNI

(Nastavak sa prve strane)

Partije — Sava, Pavle i Jovan, — gaze hajduci planinom, a niti koga robe, niti globe, niti dočekuju iza busije, već bodre narod, uče ga, okupljaju, pripremaju veliki oslobodilački dan borbe naroda osvjetljavajući mu put naukom Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina. Tražim one poznate jele pod kojima smo danovali, tražim ih kao vjerne drugarice — pod njima su se trideset i osme — trideset i devete i četrdesete sastajali komunisti iz Grahova, pod njima se aktivizirala Partija; tražim ih da se odmorim pod njima, u njihovim divnim sjenkama, da se prisjetim zajedničkih ekskurzija i bratimljenja hercegovačke, bokeške i crnogorske omladine, koja je na poziv Partije dolazila u ove planine da se upozna, da manifestuje svoje jedinstvo u borbi. Je li to onaj puteljak kuda je onog vedrog borbenog Ilindana prije jedanaest godina došao Narodni heroj Nikola Đurković? Je su li to one dubrave kuda je tog istog dana odjekivao gromki Savin govor za Partiju, za narod, za Sovjetski Savez, za slobodu? Je li to ono šipražje odakle su nicale česte prijetećih žandarmerijskih kama da nam gvožđem vrate riječ u grlo, kama što su se zarivale u tijela komunista prvoboraca za to što u ovim gorama pale, pale neustrašivo i bez uzmaka oganj revolucije, otvaraju vrata da se sagleda Oktobarska sloboda i uče narod da je po njenom uzoru sam izvojuje na vlastitoj grudi? Je li to ono izletište gdje smo pritiješnjeni bajonetima prije jedanaest godina klicali Partiji, zanosili se Lenjinovom slavom i primali tupe udarce kundaka kličući Staljinu i SSSR-u? Jeste, u srcu se omlađuju te drage predratne uspomene iz borbe naše Partije!

Malo dalje mirišu sočni malinjaci. Zelena prostirka ovog planinskog netaknutog voća ljepotom oko mami: na svježinu, na zdravlje. I budi uspomene: tuda smo brali sočne grozdove malina poslije ilegalnih sastanaka.

Ispod dubrave omladili se panjevi — izdikalo vito, visoko šiblje, a malo dalje skrhani terđaji za testerisanje dasaka. Tu je Savina snažna ruka vukla testeru ne bi li se zaradila zlohuda dnevnica za parče hljeba, za knjigu, za Partiju. Srcem odjeknu tužni pritajali uzvici: »Što ta muška ruka i danas nije živa, što junačko muško srce i danas ne kuca!« Ali i ponos: kako njegova velika epska tekovina, njegov samoprijegor bije, bije neodoljivo u našim krvotocima, u svima nama. Obazrem se Begovim Koritima, izvoru gdje je Heroj sa Sutjeske često krijepio suho grlo i čujem kako čobanski glas odjekuje planinom, kako se tonovi pjesme slamaju preko njenih vrhova, ponire u šipražje i dolje i opet se dižu u visine. To opet Sava živi svojom planinom, svojom rođenom i voljenom planinom, koju je toliko branio od kapitalističkih nasrtaja, oštrih pila strane buržoazije i domaćih trgovaca. Sjaj njegove slave čini mi se da je utkan u povjestima bjelogorskog sunca i da živi vječno — onim razmjerom pred nama u pokoljenja koliko je zaslužio — a to je taman u nedogled kroz vjekove! I mislim, zar ne bi trebalo da se zove Savina Planina?

Gledam zadružna stada kako se u žive nemirne potoke razlivaju za gustom najedralom planinskom travom, pa se onda sjetim one opustjele Bijele Gore i Jastrebice iz 1942 godine. Sjetim se kako su one male planinske naseobine zbijene od četnika u italijanske blokove, kako su pusta i izgubljena stada mukala planinom, a planinke i čobanice otišle s puškama u boj za slobodu postajući vojnici Titove armije, kako su majke gladne i uvrijeđene čamile po samicama, tamnicama i konclogorima. To je ta koliba sa opustjelim i zgaslim ognjištem, i te kace iz kojih su četničke i zelenaške svinje lokale, pa ih onda polomile i ostavile prevrnute. Sjetim se onog hladnog, zarobljenog bjelogorskog neba, prepoznajem ove zatvorene puteljke kuda sam, 1942, gladan i bos, s pozadincima tumarao. Je li to ona Bijela Gora kada svaki njen grm bješe pogana neprijateljska busija i kad ti dan i noć, zora i veče, zemlja i nebo bijahu tuđi, neizvjesni? To su oni opustjeli pašnjaci što ponovo oživješe, ali sada s velikim zadružnim stadima, za koje smo se, konačno, i ovom planinom tako — »Neka bude što biti ne može« — borili. Je su li to ona ročišta ,one hladne, vlažne pećine kapavice, oni grebenovi kuda su zajahivali bedemi sniježnih nameta kada su Čile Petrov, Vojo, Mirko Simov i drugi prezimili tešku 1942, ne bi li u Grahovu održali zračak svijetla u okupatorskoj i četničkoj tmuši, ne bi li održali narodu duh i vjeru u pobjedu kad je Njemačka soldačija kidisavala na vrata Moskve i Staljingrada? Jeste, ali to je preporođena, podmlađena i oslobođena Bijela Gora — divan rukovet u vijencu naših Jugoslovenskih oslobođenih planina u kojima danas odjekuju čaktari sa zadružnih krda.

S ovim čobanima i s ovom planinom danas se osobito drago sresti, drago se i ponosno sresti i s mnogim uspomenama iz borbe naše Partije i naših junačkih komunista, a sjutra, kad se na ovim pašnjacima udesetorostruče zadružna stada, još više aktivizira socijalistički život — biće još draže i milije.

A to će upravo i biti.

Mirko VUJAČIĆ

ZABRANA »KNJIŽEVNIH NOVINA« BROJ 36

Okružni sud za grad Beograd doneo je 6 septembra 1949 godine odluku o zabrani »Književnih novina« broj 36 od 6 septembra o. g. zbog članka »Krilov i Ezop«, u kome se netačno tumači spoljna politika Jugoslavije.

ISIDORA SEKULIĆ: ZAPISI O MOME NARODU

Osetan je redaktorski nedostatak u ovoj knjizi što u njoj nema podataka o životu pisca Isidore Sekulić i o njenom književnom radu. Trebalo je da u ovoj zbirci prethodi predgovor koji bi osvetlio književnu fizionomiju Isidore Sekulić, etape njenog književnog stvaralaštva, vidove njene književne aktivnosti, jer zbirka izlazi pred velikim delom nove čitalačke publike.

Među ženama koje su se kod nas bavile književnošću Isidora Sekulić je prva sa jakom, markantnom individualnošću, izraženom u više vrsta književnog rada. Ona je prva od žena pisaca koja je kod nas učestvovala u rešavanju književnih problema, ušla kao ravnopravni partner u književne diskusije, dala brojna književna razmišljanja na osnovu vrlo eruditne lektire. U literaturi koju je stvorilo građansko društvo pre rata, ona se isticala velikom načitanošću, vrlo intenzivnim literarnim interesom, integralnom predanošću životu umetnosti. Imalo je u toj predanosti znatnog larpurlartizma i misaonosti na metafizičkoj idealističkoj bazi.

Kad bi se zadržalo na eseističkom radu Isidore Sekulić, moglo bi se govoriti o njenim kosmopolitskim preokupacijama. Međutim, kada je reč o njenom književnom stvaralaštvu u prozi, vrlo je vidna njena uska i korenita povezanost sa zavičajem, Vojvodina i tradicije njenog građanskog društva, dale su temelj tome stvaralaštvu. Nacionalna borba Vojvodine protiv Austrije i Mađarske, okupljanja građanskog društva oko crkve kao stožera nacionalnog opstanka, diktirale su Isidori Sekulić za ceo književni život ne samo teme i motive u prozi, već su i odlučno orijentisale i u velikoj meri formirale njen misaoni i osećajni život. Uspon vojvođanskog građanskog društva u umetnosti, poglavito u slikarstvu i muzici, takođe je imao krupnu ulogu u književnoj aktivnosti i književnom razvitku Isidore Sekulić.

Isidora Sekulić je posle Prvog svetskog rata objavila 1919 godine zbirku pripovedaka »Iz prošlosti«. U motivima ovih pripovedaka je borba Srbije protiv najezde austrougarskih trupa i dramatika položaja Srba pod Austrijom i Mađarskom u toj borbi, njihove tragične dileme, njihova stradanja i nepokornost u austrougarskom teroru. Godine 1940, uoči rata, izdala je »Srpska književna zadruga« njenu zbirku pripovedaka »Kronika palanačkog groblja« u kojoj je Isidora Sekulić pokušala da prikaže život vojvođanske palanke, otkrivši je iza natpisa sa porodičnih grobnica. U toj zbirci izražena je snažno njena težnja da prodre u duh živih tradicija Vojvodine, u njene malograđanske društvene sredine, u specifičnosti njenog govora i kolorita.

Knjiga »Zapisi o mome narodu« povezuje se sa knjigom »Iz prošlosti« iz koje je preštampana pripovetka »Šumanović«. Ove zbirke pripovedaka vezuju odnos Isidore Sekulić prema zemlji, prema otadžbini, njena jaka rodoljubiva osećanja prema narodu koji krviju zaliva svoju domovinu i ne pokorava se tuđinskoj sili. Ima u osećanjima rodoljublja Isidore Sekulić zanosa i ponosa, izgaranja za herojskim žrtvama palim da ropstva ne bude, a u isti mah stojičkog, kamenitog bola, onog iz epske narodne poezije za pokošenim generacijama u ljutim bitkama protiv tuđinskih osvajača. Isidora Sekulić bi htela da u ovim pripovetkama zapiše veličinu svoga naroda koji je prošao kroz ratne kataklizme i uzdigao se svetao na spomenicima koji su herojska dela.

Isidora Sekulić je težila da nađe rudiment nesalomljivosti svoga naroda koji nije pokleknuo u tragičnim okolnostima invazije. Ona je pošla da u pripovedačkom zapisu ocrta lik majke seljanke koja trpi udarac za udarcem tragične sudbine, rat joj odnosi porod, uništava porodicu, a u njoj ostaje nepovređen temelj nepokornosti sili, mržnja prema ropstvu, velike materinske ljubavi prema viteštvu i heroizmu. Ta težnja Isidore Sekulić je najviše pokazana u odeljku hronike o porodici Dinić, odeljku »Nana«, koji je najjedinstveniji i najizrazitiji u zbirci, a najizrazitiji je jer je lik žene u njemu prikazan sa jakim realističkim životnim elementom. U pripovetci »Marica« čija je tematika iz Prvog svetskog rata, takođe je izražen cilj Isidore Sekulić da u prostoj, primitivnoj ženi, u njenom srcu, na izgled otvrdlom i ogrubelom u surovosti života, nađe iskru onog velikog ognja u kome su sagorevale sve tradicije mnogobrojnih porodica u srpskom narodu da bi zemlja bila velika i slobodna.

Patriotski duh Isidore Sekulić je obuzet vizijom tragičnosti u istoriji borbi Srba protiv tuđinskih najezda. U hronikama »Drug Maksim Gorki«, »Dinići« i »Deda Maša« imala je tendenciju da prikaže sudbinu porodice u Srbiji od 1912 do 1945, izlažući u njihovim životopisima smene generacije na koje jedan za drugim udaraju krvavi ratni događaji. Hroničarski rad Isidore Sekulić koji je u zbirci »Kronika palanačkog groblja« išao i do raspričanosti, dao joj je mogućnosti da u pripovedanje unosi masu detalja koju ne drži jedna određena, organski razvijena pripovedačka fabula, već joj je osnova u rodoljubivoj viziji pisca o tragičnim zbivanjima u istoriji njenog naroda i u njegovoj nepobedivoj otpornosti. U toj viziji ima elementarnosti, iako je Isidora Sekulić izrazito intelektualni pisac, ima stihijnosti, uokvirene usredsređenosti samo na sudbinu svoga naroda. Ima i udela tradicija one građanske inteligencije koja se pred 1912 formirala u idejama o Južnim Slovenima i o piemontskoj ulozi Srbije.

Isidora Sekulić vrlo mnogo protkiva pripovetke svojim razmišljanjima i svojim intelektualnim pitanjima i problemima. Ličnosti u njenim pripovetkama češće se jave i kao protagoniste njenih rasuđivanja o životu, o ljudima, pa kada taj piščev subjektivizam dođe do jačeg izraza onda je u pripovedanju vrlo upadljiva njena aktivna prisutnost. Pripovetka je čas u živoj životnoj stvarnosti, čas u apstraktnim intelektualnim sferama pisca. To naročito postaje očevidno kada su ličnosti u sukobima, kada ličnosti raspravljaju svoje životne odluke, kada nastaju drame u njihovim odnosima, kada se očekuje da će svoje emotivne misli izraziti svojim emotivnim jezikom u kome će izbiti sve boje njihovog karaktera.

Isidora Sekulić je ulazila u ovim prikovetkama i u sukobe koje su izazvali ratni i revolucionarni potresi u porodicama. Nastaju duboki prelomi u mnogim porodicama u odnosima između roditelja i dece, definitivni raskidi koji se mogu pretvoriti i u uzajamna neprijateljstva. Ovi prelomi koji su praćeni i velikim krizama, vrlo jakim emocijama, pisci u našoj književnosti još nisu uzeli dovoljno u realističku književnu obradu. Tematika je krupna, zamašna, traži vrlo živa uočavanja, sposobnost za tipiziranja i za dramatsku obradu kritičnih situacija.

Isidora Sekulić je u pripovetci »Šumanovići« prikazala subok između oca i sina, oca, Srbina, oficira u austrijskoj vojsci, i sina, pobunjenog rodoljuba, koji ne može da se više miri sa oportunizmom i malodušnošću starijih, pa prelazi da se bori u redovima vojske Srbije. Isidora Sekulić je dala markantan realistički portret starog Šumanovića koji stoji u okviru porodične slike kao čuvar tradicionalnog reda, a izbačen je iz okvira silinom nove stvarnosti, velikim događajima koji donose nespokojstva, uznemirenost i prevratničku zbunjenost. Portret Šumanovića je životan, istinit i kao austrijskog oficira, i kao oca, i kao probuđenog rodoljuba. Ima koli njega emotivno ljudskog, kao što ima ljudskog i kod Nane i kod Marice, za razliku od nekih drugih likova koji su ocrtani u pripovetkama kao što su »Dinići«, »Drug Maksim Gorki« i »Deda Maša«, u čijim ostvarenjima ima književnosti, literarnih konstrukcija i u velikoj meri apstraktnosti.

Drugi sukob koji je obradila Isidora Sekulić je onaj u pripovetci »Drug Maksim Gorki« između oca bogataša Goranovića i sina Vaska u okupaciji, sukob koji je bliži nama, koji nam je sasvim poznat i koji traži mnogo više tipizacije, mnogo više verne političke sadržine, mnogo snažnijih prikaza revolucionarne borbe i terora okupacije da bi nam bio životno uverljiv. Sukob zasnovan na literarnoj koncepciji o uticaju knjiga Maksima Gorkog na revolucionarni rad omladine protiv okupatora morao je izgubiti svoju društvenu idejnu oštrinu, onu koja je stvarala jaz između roditelja i dece tamo gde su roditelji zbog klasnih interesa odlučno i zauvek stali uz neprijatelja. Obradom ovakve tematike Isidora Sekulić je stupila na širi društveni plan na kome se odigravaju dublji procesi sukoba nego na uskom nacionalnom. Zbog toga je Isidori Sekulić kao piscu bliža kriza porodice Šumanović i zbog toga je ona nju životnije i sadržajnije književno prikazala. Koliko je teško na apstraktno literarnih pozicija uočavati revolucionarna zbivanja svedoči prikazivanje predratnih omladinskih akcija na univerzitetu u kojima Isidora Sekulić sa svojih prilično izolovanih literarnih pozicija nije našla pravu reč, njihovu pravu ideološku sadržinu niti njihovu revolucionarnu dinamiku. Tako je, iz istih razloga, realno neodrživ lik Miše u pripovetci »Drug Maksim Gorki«, jer on svojim lumpenproleterskim stavom u odnosima nije nikako u redovima rastućeg proletarijata kome bi imao da pripada po intencijama pisca. Vrlo je maglovit, intelektualno koncipiran lik Vaska koji svoja idealistička dvoumljenja, svoje idealističke skepse hoće da pripiše Maksimu Gorkom, piscu vrlo jasnih, određenih i konkretnih revolucionarnih ciljeva. Rezonovanje Vaske i njegovog druga Peke u kome postoje iste metafizičke zabune morala su ih ostaviti bez jasnih, korenitih i odlučnih ideoloških opredelenja i pored toga što su drugovali sa literaturom Maksima Gorkog koju nisu u njenim revolucionarnim idejama shvatili.

Isidora Sekulić je u ovoj zbirci objavila nekoliko pripovedačkih zapisa o okupaciji. Najviše života, stvarnosti, svedočanstva o doživljenome ima onaj koji nosi naziv »Skloništa, životinje i ljudi i Gospodin Mića«. Isidora Sekulić je tu u živopisnim ilustracijama prikazala položaj onog bogataškog sveta koji je paktirao sa okupatorom, u odnosu na skloništa za vreme savezničkih bombardovanja Beograda. Taj bogataški svet nalazi mesta u specijalnim skloništima određenim za nemačku vojsku, čuva svoju glavu, razmeće se sa svojim uspesima što je našao bolju zaštitu, što ima takve privilegije koje nemaju njegovi sunarodnici. Tipičan pretstavnik tog bogataškog sveta je u hronici Gospodin Mića čijem portretu Isidora Sekulić posvećuje svoja vrlo oštroumna realistička zapažanja, ilustrujući ono što je čiftinsko, samoživo, arivističko u njegovom liku i u njegovom životu. Taj lik ostaje i kao dokumenat o držanju buržoazije za vreme okupacije, o njenoj brizi za svoju imovinu i svoj život, o njenom bezdušnom odnosu prema narodu. Mnogo manje su tipične kod Isidore Sekulić one slike okupacije sa kružocima u kojima se okupljaju mladi ljudi da se izživljavaju u intelektualnim igrama sa rebusima i u političkim kozerijama. A naročito je netipična i posve bizarna ona slika okupacije u pripovetci »Deda Maša« kad se porodica deda Maše, a mlada devojka još i zanesena, predaje usred fašističkog zverskog terora pesmi nemačkih oficira i u njoj zaboravlja užase okupacije. Takve slike spadaju u čisto literarne konstrukcije, a one u ovom slučaju i sadržinski protivreče stvarnosti.

Isidora Sekulić predaje se kao pisac sva pojedinim ličnostima koje zasvetle ljudskom plemenitošću u njenoj ljubavi kao što su na primer likovi Nane, Marice, deda Maše. Ona ih obaspe subjektivnom miloštom kad u njima nađe rodoljubivi plamen, tvrdokornost u surovosti života, suverenu podnošljivost tragike sudbine, kad je ona ubeđena da su oni — postojanost njihovog karaktera, plemeniti kov njihove duše — izrasli iz slavne, tragične ali pobedne istorije naroda. No to ne znači da ona idealizira te ličnosti. One su građene sa mnogo realnih životnih elemenata koji odaju kod Isidore Sekulić i dobro poznavanje i uočavanje života seoske stvarnosti (Nana, Marica). A da Isidora Sekulić kao realistički pisac objektivizira ličnosti svedoče likovi Gospa Nole i frau Roze u pripovetkama zbirke »Kronika palanačkog groblja« koji bi imali još više reljefa da njihovo portretisanje nije isprepleteno razgranatom biografijom mnogobrojne porodice.

Isidora Sekulić je formirala i ustalila svoj žanr u prozi, koji je razvila u zbirci »Kronika palanačkog groblja«. To je vrsta biografisane pripovetke u kojoj dolaze do izraza njene memoarske sposobnosti. Isidora Sekulić bi toj vrsti literature kod nas doprinela vrlo mnogo kada bi u tom žanru obradila životopis kakve značajne naše istoriske ličnosti ili istorijsku hroniku kakvog našeg grada koga ona voli. Njen opis istoriskog razvitka jednog sektora starog Beograda u pripovetci »Deda Maša« odaje jak smisao za revokacije prošlosti, predana i studiozna istraživanja istorijskih promena u uzrastu grada.

Isidora Sekulić intenzivno i vrlo aktivno živi u literaturi. Ako se pogleda proces njenog književnog stvaralaštva videće se da njen duh nije mirovao, da je ona bila sposobna da u svome književnom razvitku učini i krupne zaokrete. Jedan njen krupan prelaz je prelaz iz verbalističkog dekadentnog modernizma (prvi književni radovi) u realizam. Drugi njen takođe značajan prelom je u procesu sve jačeg udaljavanja u književnom stvaranju od religioznih kultova i misterija.

Velibor GLIGORIĆ

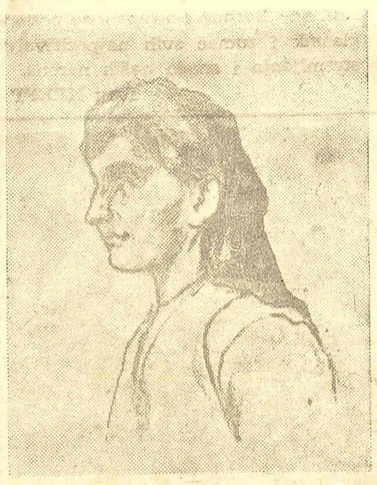

Ljubica Sokić: Crtež

»PUSTA ZEMLJA« SINIŠE PAUNOVIĆA

IZDANJE »PROSVETE« BEOGRAD

U svom romanu Siniša Paunović poduhvatio se da četiri teške i burne ratne godine opiše na široko zasnovanom planu, verno, bez ulepšavanja i svesnih ili nehotičnih društveno-istoriskih deformacija, kojima je obilovala predratna građanska literatura o ovoj eposi. Za poprište radnje on je izabrao jednu varošicu u unutrašnjosti Srbije, mali provinciski kutić »pustè zemlje« koju je neprijatelj pregazio, gde se za dugih i tegobnih godina okupacije, daleko od herojke bojnog poprišta, odvija jednolik i sumoran život u večitoj neizvesnosti, u svim mukama i strahotama — glad, epidemije, pogoni, internacija — koje je okupacija svalila na žene, decu i starce, preostalo stanovništvo grada. U takvom ambijentu pisac je, prirodno, imao malo prilike za uobličavanje herojskih likova i za opisivanje ratnih podviga; s druge strane, on je bio neminovno upućen da sagleda i naličje tegobne stvarnosti života pod okupacijom, sa svim klonućima, demoralizacijom, izdajom, bratimljenjem s neprijateljem i bogaćenjem na račun naroda.

U Paunovićevom romanu, ličnosti su anonimni ne samo po svojoj psihologiji, po svojim individualnim osobinama i reakcijama na događaje. Iza spoljašnje učmalosti i tegobne atmosfere života pod okupacijom pulsirao je ipak život, rešavale su se sudbine ljudi, vršila se socijalna diferencijacija, koja je opredeljivala formiranje čitavog niza novih tipskih pretstavnika društvenog života, od nosilaca otpora prema okupatoru do špekulantsko-kolaboracionističkog sloja narodnih izdajnika. Kod Paunovića te su ličnosti ostale neodređene, često proizvoljno postavljene u okvir radnje, sa veoma oskudnom skalom doživljavanja, tako da je čitalac neprestano u nedoumici kako da razume i oceni njihov karakter i njihove postupke. Šta da se kaže, na primer, o dečaku Žalinu, glavnom junaku ovog romana? Kako izgleda, Paunović je njega zamislio kao pozitivnu ličnost, sudeći po tome koliko opširno ističe njegovu marljivost i požrtvovanje, njegovu ljubav prema porodici, njegovu žeđ za znanjem. Prateći Žalinovu istoriju, čitalac se, međutim, ne može oteti utisku da pred sobom vidi jednog prilično tupog, pomalo mrzovoljnog dečaka, koji, osim svojih raznovrsnih poduhvata da pribavi kakvu zaradu, kako bi ishranio sebe i porodicu, malo šta vidi oko sebe i razume. Ne bi se moglo reći da je bila namera pisca da ga takvim pretstavi; naprotiv, on često ističe vrline ovog dečaka; međutim, opisujući raznovrsne poslove kojima se Žalin bavi, od sitne trgovine i crne berze do zemljoradnje, Paunović je ostavio vrlo malo mesta osvetljavanju ličnosti svoga junaka, tako da se Žalin, prodajući svoju robu po pijacama i vašarima, teško da razlikovati od mase drugih dečaka, koji se bave istim »sitničarskim« poslom kao i on.

Otkuda to neslaganje između piščevih intencija i čitaočevih utisaka? Objektivno, sredina koju Paunović opisuje, to je provinciski svet malih trgovaca i sitnih činovnika, sa svojim malograđanskim mentalitetom, uzanim vidikom, koji se ne prostire dalje od kućne tarabe i dućanske tezge, sa svim ovim sitnim, samoživim preokupacijama osiromašenih malograđanskih porodica, čiji opstanak sve više ugrožavaju krupni trgovci i kapitalisti. Okupacija je za taj svet značila više elementarnu rušilačku snagu, koja preti da uništi njihove živote i domaćinstvo, nego nacionalnu nesreću i opasnost po zajedničke interese naroda. Otuda u tome svetu Paunović nije uspeo da nađe »heroja« svoje povesti, pretstavnike narodnih težnji i nosioce progresivnih i oslobodilačkih stremljenja. Međutim, umesto da kritički sagleda društvenu stvarnost koju opisuje, da otkrije unutrašnje protivrečnosti toga sveta, da uvidi klasnu ograničenost i preživelost njihovog morala, Paunović je pokušao da svojim ličnostima udahne, ako ne herojzam i snagu koji oni nisu mogli imati, a ono bar osećajnost i humanitarnost u postupcima. Međutim, otrgnute od društvenih uslova, sve Žalinove vrline: marljivost, samopožrtvovanje, privrženost porodici, nisu mogle biti dovoljne da osvetle njegovi lik, koji ostaje bled i neodređen. Podležući i sam kriterijumima građanskog morala, kojima se rukovode njegove ličnosti, Paunović je život i stradanja Lutrijine porodice bez potrebe obavio koprenom sentimentalnosti, iza koje čitalac ipak razaznaje konture sitnih ljudi, učaurenih u okvire malograđanskog života, bez unutrašnjeg žara koji lomi osveštane navike i predrasude njegove klase (Žalinova neostvarena ljubav sa cigančicom Fatmom). I zato, daleko od toga da saoseća sa junacima Paunovićevog romana, da se razneži nad njihovim uzdasima i jadikovkama, da se ražalosti nad neuspesima njihovih sitnih trgovačkih poduhvata, čitalac će s pravom hteti da izvan toga sveta potraži istinite pretstavnike narodnih težnji, nosioce otpora protiv okupatora i borbe za slobodu. U romanu Siniše Paunovića, međutim, on ih neće naći. Istina tu ponekada dopre glas o odmetnicima iz šume, pa se na kraju i Lutrija, Žalinov otac, nađe među njima; ponekad projuri voz i po seoskim poljima vetar raznese proglase i letke koje neka nevidljiva ruka baca sa prozora vagona; u »aristokratskoj« Paliluli održavaju se neki tajni sastanci, koji više liče na palanačke »žureve« i skupove dokonih kavanskih stratega. Samo, da li je sve to potpuna slika okupacije i rata 1914—1918? Siniša Paunović, istina, nije podlegao iskušenju da od ratnih zbivanja načini stereotipni mit o albanskoj golgoti i nacionalističku solunsku epopeju, ali je, zato, detronizirajući lažne heroje, nosioce hegemonističkih težnji pobedničke srpske buržoazije, istovremeno zapostavio i istiniti heroizam naroda, za koga je rat značio borbu za svoju slobodu i nezavisnost. Ne uspevajući da razluči ono što je u ovom ratu pretstavljalo izraz istinskih oslobodilačkih težnji naroda od nacionalističkih »kajmakčalanskih« fanfara buržoasko-monarhističkog sprega solunskih pobednika, Paunović je u svome romanu dodelio glavnu, gotovo reprezentativnu ulogu sitnoburžoaskom sloju palanačkih žitelja, sitnih trgovčića i seoskih domaćina, posmatrajući svu složenost ratnih zbivanja iz njihovog uskog i ograničenog vidokruga, rasuđujući njihovom etikom i njihovim interesima, brinući njihove sitne i samožive brige, spuštajući dijapazon cele svoje knjige na jednolične i šture tonove njihovih poredikom i jadikovki, banalnih refleksija o životu i plitkosentimentalnih izliva. Otuda u romanu »Pusta zemlja« odista preovladava jedan opšti utisak nečeg pustog, sivog i beživotnog, neke pustoši koja nije nastala tek s okupacijom, već dolazi iznutra, iz samih ljudi, iz jalovog i monotonog življenja jednog sveta bez širih vidika, bez snage i bez strasti. Siniša Paunović umešno vlada pripovedačkom naracijom i prizori koje on opisuje imaju obedljivost istinskih i doživljenih pojedinosti. On je u ovom romanu zahvatio iz neobično zanimljivo, i raznovrsnog vrela autentičnih činjenica i prizora iz perioda

(Nastavak na četvrtoj strani

Aleksandar Radiščev

Pre dvesta godina, 31 avgusta 1749, rodio se Aleksandar Radiščev, začetnik ruskog oslobodilačkog revolucionarnog pokreta, jedan od najvećih ljudi ruske istorije. Radiščev je u prvom redu poznat kao autor knjige »Put iz Petrograda u Moskvu«, koja je svojom pojavom 1790 godine obeležila izvanredno važan datum u borbi ruskog naroda za oslobođenje. To delo pretstavlja smelu, revolucionarnu kritiku starog, feudalnog društvenog sistema i poziv u borbu protiv tog sistema. Međutim, Radiščev je sav svoj život, ispunjen intenzivnim radom i borbom, posvetio narodu i njegovom oslobođenju, i njegova ostala dela — književna, naučna, publicistička — usmerena su takođe u ovom pravcu. »Put iz Petrograda u Moskvu« jeste samo najviši izraz njegove revolucionarne misli.

Aleksandar Radiščev, kao pisac i revolucionar, izrastao je iz uslova carske Rusije u drugoj polovini XVIII veka. Kad je otpočeo svoju književnu i javnu delatnost početkom sedamdesetih godina XVIII veka, Rusija je preživljavala tešku krizu. Plemićka monarhija carice Katarine II nije mogla da prebrodi duboke socijalne protivurečnosti, iz kojih su nastajali sve češći revolucionarni sukobi i pobune. Najbolji ljudi iz redova plemićke inteligencije ustajali su protiv samovolje spahija i najdrastičnijih formi eksploatacije seljaka, tražeći reforme u cilju poboljšanja života ruskog seljaštva. Ta opoziciona raspoloženja našla su svoj izraz u publicistici i literaturi, koja se sve više približuje životu i sve češće tretira aktuelne teme. Najzad, rusko seljaštvo, dovedeno spahiskom eksploatacijom do krajnjih granica, bede, podiglo je, pod vodstvom J. Pugačova, grandiozan stihiski ustanak, koji je do temelja potresao carsku Rusiju.

Prema tome, Radiščev je pokrenuo pitanje čije je postavljanje nametala ruska stvarnost. Pre njega to pitanje postavljali su i drugi politički i javni radnici Rusije, ali je Radiščev prvi u ruskoj istoriji tome pitanju pristupio sa punom revolucionarnom smelošću i doslednošću. U njegovo doba nije bilo društvenih snaga koje bi prihvatile njegovu ideju i privele je u delo. Ali je istoriska zasluga A. Radiščeva što je ukazao put kojim treba ići u borbi za oslobođenje ugnjetenih seljačkih masa. Revolucionarne ideje A. Radiščeva i sam njegov život vaspitali su i mobilisali nove borce za oslobođenje naroda, i oni su ostvarili cilj za kojim je išao veliki ruski demokrata i borac.

Aleksandar Radiščev rodio se i odrastao u plemićkoj porodici. Njegov otac bio je human i obrazovan čovek, i nije slučajno što su njega i njegovu porodicu za vreme Pugačovljeve bune kada je požar gutao plemićke dvorove širom čitavog Povolžja, spasli seljaci od sigurne smrti. Rođen u zabačenoj provinciji, Radiščev je u ranom detinjstvu imao prilike da se upozna sa životom seljaka. S druge strane, imao je prilike da posmatra život dvora i visokih aristokratskih krugova, jer je jedno vreme, zajedno sa drugim dečacima iz plemićkih porodica, bio paž carice Katarine. Kao mladić od svojih sedamnaest godina upućen je sa grupom mladih plemića na školovanje u Nemačku, u Lajpcig, gde je proveo pet godina. Vreme provedeno u Evropi izvršilo je odlučan uticaj na intelektualni i ideološki razvitak A. Radiščeva. Tamo se on upoznao sa zapadno-evropskom prosvetiteljskom filozofijom i sa materijalističkim idejama koje su ponikle u borbi mlade evropske buržuazije protiv dominacije srednjevekovnog opskuratizma. Antifeudalna i antimonarhiska raspoloženja, ponikla na temelju ruske stvarnosti, konačno su se pretvorila pod uticajem evropskih revolucionarnih mislilaca u jasan i čvrst ideološki stav.

Radiščev se vratio u Rusiju kao formiran borac i odmah po povratku stupio je u javni život. U časopisu N. I. Novikova »Živopisac« on je štampao jedan odlomak pod naslovom »Put u ... I ... T ...« Ovaj napis je objavljen anonimno, i tek u najnovije vreme nauka je utvrdila da on pripada peru A. Radiščeva. Radiščev već tu potpuno jasno i nedvosmisleno ustaje protiv kmetstva, protiv feudalnog društvenog poretka. Isto tako negativan stav ima Radiščev i prema samodržavlju. U to vreme on je preveo jedno delo poznatog francuskog komunista-utopista Mablija. U jednoj napomeni uz taj prevod Radiščev kaže: »Samodržavlje jeste stanje koje se nalazi u najvećoj suprotnosti sa ljudskom prirodom«.

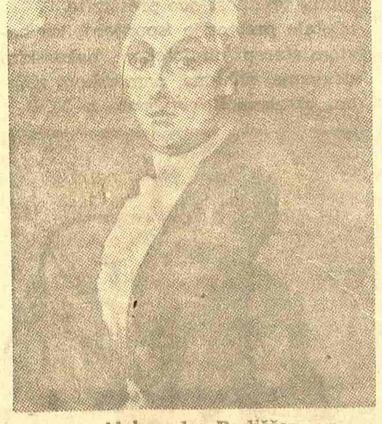

Aleksandar Radiščev

Svoja antifeudalna i antimonarhiska shvatanja Radiščev je izrazio u brošuri »Život Fjodora Vasiljevića Ušakova«. Ušakov je bio prijatelj Radiščeva, sa kojim je zajedno studirao u Lajpcigu. Radiščev i Ušakov zajedno su proučavali francuske prosvetitelje, zajedno su se borili protiv zloglasnog Bokuma, činovnika koga je Katarina poslala u Lajpcig, da pazi mladiće i da se brine o njima. Međutim, on ih je nemilosrdno zlostavljao i pljačkao. »Život« sa dosta humora priča o nevoljama studenata. Ali na kraju čitava pripovetka dobija ozbiljan karakter, tim pre što se završava smrću glavnog junaka — Ušakova. Radiščev je u priču o životu studenata uneo da unese ozbiljne i progresivne misli o važnim pitanjima iz oblasti vaspitanja, politike, ljudskih odnosa uopšte.

Ova brošura izišla je 1789. Iduće godine pojavio se »Put iz Petrograda u Moskvu«, na kome je Radiščev radio čitavih deset godina. Knjiga je izazvala ogromno iznenađenje svojom pojavom; čitav Petrograd počeo je o njoj govoriti. I, doista, to je bila neobična knjiga ne samo po svojoj sadržini, nego i po načinu na koji je izišla na svet. Dovršivši knjigu, Radiščev je predao rukopis na cenzuru. Cenzor, zaveden bezazlenim naslovom, odobri štampanje i ne pročitavši rukopis. Međutim, knjigu ipak niko nije hteo štampati. Onda Radiščev kupi malu štampariju, prenese je u svoju kuću i u njoj štampa svoje delo u 650 primeraka.

Razume se, ovakva smelost nije mogla ostati nekažnjena. Za knjigu se zainteresovala lično carica Katarina, ona je pročitala knjigu i izvela zaključak da je Radiščev »buntovnik gori od Pugačova«. Radiščev je ubrzo uhapšen i nad njim je povedena istraga. On je primio na sebe čitavu krivicu i porekao je veze sa ma kakvom organizovanom opozicionom grupom ljudi, ma da je takvih grupa bilo. Posle na brzu ruku udešene sudske procedure Radiščev je osuđen na smrt. Smrtnu kaznu Katarina je licemerno zamenila desetogodišnjim progonstvom u Sibir pod pretpostavkom da će Radiščev tamo naći svoju smrt. I, doista, to bi se i dogodilo da Radiščeva nije spasla stalna i brižljiva pomoć prijatelja.

Posle smrti carice Katarine položaj A. Radiščeva se donekle poboljšao. Njemu je dozvoljeno da se vrati u evropsku Rusiju, ali mu je određeno stalno mesto stanovanja i nije bio oslobođen nadzora policije. Kasnije, za vlade cara Aleksandra I, koji je na početku svoje vladavine obećavao zemlji reforme, Radiščev je sasvim oslobođen. Međutim, on je već bio potpuno slomljen. Sem toga, on je ubrzo uvideo da su »reforme« cara Aleksandra neiskrena igra. Kao član novoosnovane komisije za sastavljanje zakona Radiščev je izražavao svoja dosledna demokratska shvatanja i ta shvatanja hteo je da unese u projektovane zakone. Zbog toga su činovnici iz careve okoline počeli u dosta otvorenim aluzijama pretiti Radiščevu novim progonstvom i robijom. 11 septembra 1802 Radiščev je izvršio samoubistvo. Kratko vreme pre toga on je izjavio: »Potomci će me osvetiti«.

»Put iz Petrograda u Moskvu« je književno delo, i njegovu umetničku stranu ne treba zanemarivati, ali ono ima i svoju određenu idejno-političku tendenciju, koja mu daje sasvim osobiti smisao i važnost. Opisujući put od Petrograda do Moskve, autor raspravlja o onim pitanjima koja su najviše interesovala ondašnju naprednu Rusiju. Kao što je pomenuto, osnovno pitanje u knjizi pretstavlja pitanje uništenja kmetstva. Radiščev traži oslobođenje seljaka u ime prirodnog prava, ističući da su ljudi po prirodi ravnopravni i da čovek nema prava da ugnjetava drugog čoveka. U nizu glava, koje nose naslove prema pojedinim poštanskim stanicama, Radiščev daje niz impresivnih slika užasne samovolje spahija i eksploatacije seljaka od strane plemstva. Knjiga pretstavlja optužbu protiv čitavog sistema, koji od ljudi pravi zverove. Autor daje niz primera spahija koji su izgubili ljudski lik. Naprotiv, seljaci se kod Radiščeva odlikuju ozbiljnošću, čovečnošću, moralnim zdravljem. Protiv kmetstva Radiščev navodi i ekonomske razloge. Po njemu rad kmetova je mnogo neproduktivniji od rada slobodnih ljudi, i kmetstvo treba ukinuti u interesu narodne privrede.

Radiščev uviđa duboku vezu između samodržavlja i feudalnog društvenog poretka i smatra da se oslobođenje seljaka ne može izvršiti ako se ne uništi samodržavlje. Zato je on dosledan republikanac. Svoje antimonarhiske poglede Radiščev je i izrazio u odi »Sloboda«, koju je uključio u knjigu. I u odi »Sloboda« i u drugim glavama knjige Radiščev smatra da je kmetstvo i monarhiju moguće uništiti samo nasiljem, revolucionarnim putem. On je prema tome, prvi dosadanji revolucionar u ruskom oslobodilačkom pokretu. Osnovna snaga koja treba da izvede revoluciju je-ste, po mišljenju Radiščeva, seljaštvo. Veoma je karakteristično da Radiščev nije polagao nikakve nade u rusku buržoaziju; to pokazuje njegovo duboko poznavanje društvene stvarnosti Rusije. Doista, ruska buržoazija, slaba, oportunistička i reakcionarna, nije mogla biti nosilac demokratskog pokreta.

Delatnost A. Radiščeva odlikuje se neobičnom intenzivnošću i svestranošću. On se bavio proučavanjem političkih, ekonomskih, filozofskih, književnih pitanja. On je u isto vreme naučnik, revolucionar i pesnik. On je napisao dve naučne rasprave iz oblasti ekonomije i filozofski traktat »O čoveku, njegovoj smrtnosti i besmrtnosti«. U ovom poslednjem delu, koje je nastalo pod uticajem francuskih materijalista XVIII veka, Radiščev rešava pitanje čovekova mesta u prirodi u osnovi na materijalistički način. U svojim pesmama i epskim poemama Radiščev se koristi sredstvima narodne književnosti, koja mu je bila dobro poznata. Kao pesnik i književnik Radiščev je jedan od tvoraca novog stila, jedan od onih pisaca koji su se u ruskoj književnosti borili protiv klasicističke estetike sa njenim formalističkim propisima i normama.

Radišev je svojom revolucionarnom i književnom delatnošću izvršio ogroman uticaj na ruski oslobodilački pokret, na rusku kulturu i književnost. Svi progresivni ljudi Rusije isticali su Radiščeva kao velikog borca za oslobođenje ruskog naroda. Aleksandar Puškin u prvoj redakciji svoje programske pesme »Spomenik« ističe da je on sledeći Radiščevu proslavljao slobodu. Ugnjetači i eksploatatori, carevi i kapitalisti bojali su se Radiščeva i njegove revolucionarne misli. Zato je njegovo glavno delo »Put iz Petrograda u Moskvu« moglo biti objavljeno u celini tek za vreme revolucije 1905. Njegova delatnost mogla je biti ocenjena i proučena tek posle Oktobarske revolucije. V. I. Lenjin visoko je cenio Radiščeva. Među velikim istoriskim ličnostima, revolucionarima i borcima za oslobođenje Rusije on na prvom mestu pominje Radiščeva.

Radovan LALIĆ

POVODOM PETNAESTOGODIŠNJICE «LJUDSKE PRAVICE«

U vreme kada su slovenačke narodne mase, rukovođene Komunističkom partijom, sve više i više ispoljavale težnju i upornu volju da se oslobode jarma diktature, odlučio je PK KPJ za Sloveniju, da se počne sa izdavanjem antifašističkih novina za široke seljačke slojeve. Članstvo Partije odmah je pristupilo kampanji za prikupljanje pretplatnika i, već 5 oktobra 1934, započeto je sa izdavanjem novina »Ljudska pravica«.

»Ljudska pravica« počela je da izlazi u Donjoj Lendavi, u maloj prekomurskoj varošici. U to vreme, u Prekomurju živeo je napredni književnik Miško Kranjec, koji je bio određen za urednika. Stoga je bilo najpogodnije da se novine onde i štampaju. Sem toga, pretpostavljalo se da će cenzura biti tamo donekle snošljivija. Kako se Lendava nalazi na samoj periferiji i nema pogodnih komunikacija, što još više važi za Veliku Polanu, malo selo u Prekomurju, u kome je novine uređivao Miško Kranjec, — nije bilo lako po kiši, snegu i blatu gaziti put od Polane do Lendave i natrag i to još sa teretom. Sav taj posao obavljao je Miško Kranjec zajedno sa prekmurskim omladincima seljacima. Trud nije bio uzaludan. »Ljudska pravica« počela je naglo da se širi, iako je izlazila samo svakih 14 dana. Broj čitalaca stalno se povećavao.

U broju od 2 novembra 1934, pod naslovom »Kako žive seljaci u svetu«, »Ljudska pravica« je, između ostalog, pisala: — »Ljudska pravica« zamišljena je kao nezavisan list, koji treba da brani interese čoveka i pokazuje mu put ka boljem životu. Takav će uvek i ostati. Ona hoće da okupi oko sebe naš radni narod koji treba zajednički da brani svoje interese i postavlja svoje zahteve. Dosad je bio nejedinstven i podeljen na razne grupice. Zbog toga nije ni čudo što je danas u tako rđavom položaju. Seljaci i naši radni ljudi! Ne čekajte da vam drugi pomognu. Dokle god radite ovako, vaš položaj se neće poboljšati. Sami najbolje znate šta vas žulji i sami morate da tražite put kako da se pomognete. Zbog toga se udružite oko svog lista. Kažite u njemu sve svoje misli i zahteve, kako biste na taj način našli zajedničko rešenje i zajednički put ka poboljšanju prilika svih narodnih masa...

Zbog takvog pisanja, mali provinciski progresivni list ubrzo je postao trn u oku slovenačke reakcije. Avgusta 1935, izdao je Dr Korošec, tadašnji ministar unutrašnjih poslova, naređenje sreskom načelniku da stalno zaplenjuje čitav tiraž »Ljudske pravice« kako bi se na taj način sprečilo izlaženje lista.

Čim je prvo kompletno izdanje »Ljudske pravice« bilo konfiskovano u Lendavi, odmah je »Slovenska zemlja«, list Dr Mačeka, koji je izlazio na slovenačkom jeziku u Ljubljani, pakosno konstatovao da je »Ljudska pravica« prestala da izlazi, iako su urednici tog lista vrlo dobro znali da je »Ljudska pravica« konfiskovana. Tako je tzv. Mačekova opozicija, već 1935, nekoliko meseci posle petomajskih izbora, hvalila i odobravala mere Dr Korošca protiv napredne štampe. Ova solidarnost Mačekovih ljudi sa merama Korošca protiv »Ljudske pravice« izgledala je čudovišna. Koroščevim i Mačekovim politikantima u Sloveniji bilo je jasno da »Ljudska pravica« nije samo glasnik antifašističkih seljačkih masa već da je njen pokretač Komunistička partija. Znali su da »Ljudsku pravicu« čita preko 50.000 ljudi. Znali su da su poverenici i dopisnici »Ljudske pravice« bili usko povezani sa masama i da s njima zajedno na masovnim sastancima čitaju te svoje novine. Razumljivo je da se i Mačekovoj protivnarodnoj kliki nije svidelo što se na ovim sastancima raspravljalo ne samo o pročitanim člancima, već i o svim aktuelnim pitanjima kako domaće, tako i svetske

Ljudska PRAVICA

politike, i što su novi dopisi za »Ljudsku pravicu«, sve veći novčani prilozi, sve veći broj pretplatnika i pristalica, bili rezultat ovih diskusija. To je bio razlog što je Mačekova opozicija s tolikim oduševljenjem pozdravila konfiskaciju »Ljudske pravice«.

Uskoro posle prelaženja u Ljubljanu za »Ljudsku pravicu« nastao je novi, tzv. polilegalni period. Tu se najjasnije pokazalo kakvim je solidnim aparatom raspolagala »Ljudska pravica« u borbi protiv reakcionara koji su na sve moguće načine ometali izlaženje novina. Poznato je vrlo dobro kakvim se metodama služila reakcija. Najpre je novinama oduzeto pravo na preventivnu cenzuru. Čim bi bili otštampani svi primerci novina i plaćeni svi troškovi oko štampanja, policija bi prema naređenju državnog tužioca plenila kompletni tiraž. Ali, kako je organizacija poverenika bila veoma čvrsta, mogao je uvek da se spasi priličan broj primeraka i da se rasturi na terenu, tako da ni najmanje planinsko selo nije ostalo zaboravljeno.

Rasturanje i kolektivno čitanje »Ljudske pravice«, koja je propagirala stvaranje narodnog fronta i borbu protiv fašizma, bio je vrlo važan zadatak povereničkog kadra »Ljudske pravice«. Takav kadar bio je u stanju da dostavi pretplatnicima i one brojeve »Ljudske pravice« koji su spaseni od zaplene.

Uz Mačekovu podršku Koroščeve kompanije protiv »Ljudske pravice« završio se 1936 polulegalni period izlaženja »Ljudske pravice«.

Kad je avgusta 1939 stvorena banovina Hrvatska, izdavači »Ljudske pravice« smatrali su da će neko vreme moći izdavati list u Zagrebu. Pretpostavilo se da će tu biti boljih uslova za izdavanje, ako ne bar isto takvih kao što su bili u Lendavi i Ljubljani. No već prvih dana postojanja banovine Hrvatske izdavači i pretplatnici »Ljudske pravice« došli su do uverenja da u novostvorenoj Mačekovoj banovini nema mesta antifašističkim novinama. Bilo je ipak odlučeno da se »Ljudska pravica« sa pridevom »nova« štampa uprkos Mačekovoj volji i da se primerci ilegalnim putem dostavljaju pretplatnicima. Tako je i učinjeno.

Dok je »Ljudska pravica« mogla da izlazi u Donjoj Lendavi skoro godinu dana, zatim u Ljubljani više od pola godine, dotle je u Zagrebu mogao biti štampan samo jedan jedini broj. Pa i taj je bio konfiskovan, a urednik zatvoren.

To je nateralo izdavače »Ljudske pravice« na ilegalno izdavanje lista. Prvi brojevi ilegalne »Ljudske pravice« izašli su početkom 1941 u ilegalnoj štampariji CK KPS »Podmornica« na Viču kod Ljubljane. Šta je značio prelazak »Ljudske pravice« u ilegalnost? S jedne strane, to je omogućilo potpuno raskrinkavanje Maček — Cvetkovićeve vlade, koja je pre dolaska na vlast, uoči takozvanog sporazuma, obećavala jugoslovenskim narodima slobodu štampe, zbora i dogovora, a po dolasku na vlast pokazala se gora od svih prethodnih vlada. S druge strane, »Ljudska pravica« u novim uslovima nije više zavisila niti od cenzora niti od štampara, te je mogla vlastodršcima da kaže sve otvoreno u lice. Takvu ilegalnu »Ljudsku pravicu« primilo je za svoju ne samo radno seljaštvo, već i radništvo i narodna inteligencija. Time je »Ljudska pravica« ispunila sve uslove da za vreme Narodnooslobodilačke borbe postane organ KPS i da uz »Borbu« i »Naprijed« postane glasnik i tumač svih najpozitivnijih stremljenja i snaga naših naroda.

Ivan KREFT

(Nastavak sa treće strane)

„PUSTA ZEMLJA“

austro-ugarske okupacije i opisao ih hroničarski brižljivo i verno, na osnovu prilično obimne dokumentacije, a ponajviše, kako se čini, koristeći se svojim vlastitim iskustvima i doživljajima. Pojedini prizori ratnih tegoba i stradanja koje on opisuje imaju punu uverljivost i snagu viđenog i doživljenog. Ali dalje od te hroničarske naracije, reporterskog i pravoliniskog nizanja činjenica i prizora Siniša Paunović ne ide. Služeći se takvim uprošćenim i površnim postupkom objektivističkog i dokumentarnog prilaženja stvarnosti, pisac neminovno dospeva do simplicističkog i površnog razrešavanja društvene problematike, do konvencionalnog i jednostranog tretmana likova koje opisuje. U romanu »Pusta zemlja« društveni odnosi do krajnosti su pojednostavljeni i šematično prikazani: na jednoj strani rodoljubivo stanovništvo svih slojeva, od seoske i gradske sirotinje do uglednih građana iz Palilule, bogatih trgovaca i seoskih gazdi, svi podjednako zadojeni mržnjom prema neprijatelju, izražavajući svoju mržnju i rodoljublje svi na jedan isti način; na drugoj strani okupator kao apstraktna, nevidljiva destruktivna sila, koja pokreće svoju zločinačku ratnu mašineriju negde iza kulisa, ali se na pozornici ne pojavljuje, osim u licu nekolicine konvencionalno prikazanih žandara i dvojice-trojice domaćih odroda, većinom stranog porekla, koji su prišli okupatoru više po sili svojih zločinačkih predispozicija nego po svome ličnom računu i klasnim interesima. U romanu se potanko opisuje kako je »sve pojurilo u zaradu«, kako se Žalin i njegovi vršnjaci dovijaju na sve moguće načine da štogod zarade kako bi se prehranili; međutim, čitalac nigde ne susreće glavne činioce i jedine profitere u toj utakmici, krupne špekulante i crnoberzijance, kojima je okupacija pružila pogodnu mogućnost da se uzdignu i obogate na račun naroda.

Taj površan i šematski način pristupanja društveno-istoriskoj problematici, neumešnost da dublje pronikne u suštinu zbivanja, da rasvetli mnogostrane i složene odnose u jednoj neobično složenoj istoriskoj situaciji, onemogućili su Siniši Paunoviću da sav taj zanimljivi i obiman materijal koji je pripremio kao građu za svoj roman celishodno upotrebi, umetnički uskladi i oživi.

Zoran MIŠIĆ

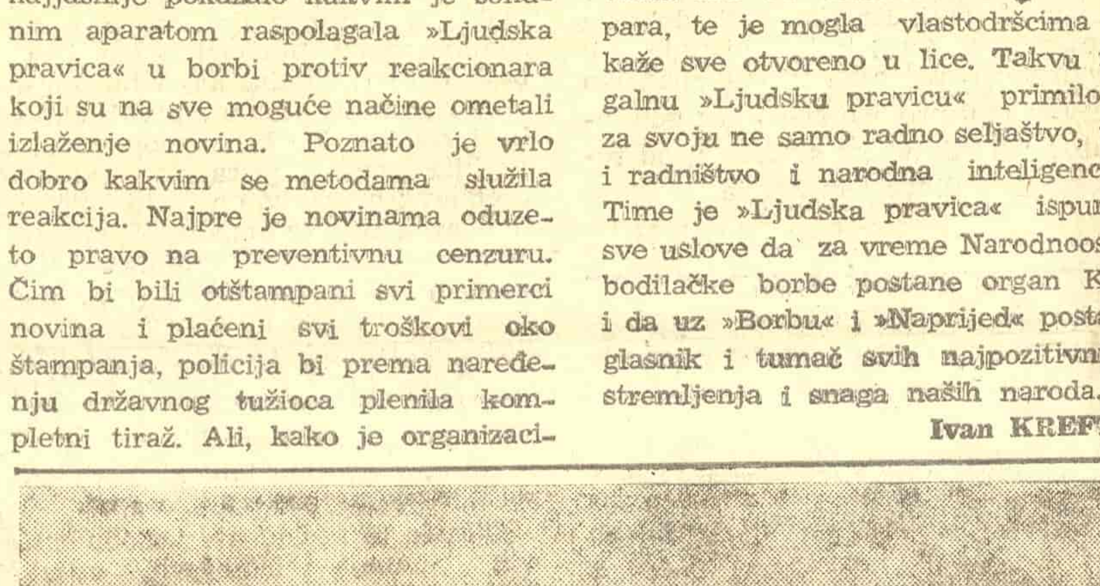
Ljubica Sokić: Sremski Karlovci

U NR SRBIJI SE PROŠIRUJE MREŽA UMETNIČKIH ŠKOLA

Mreža umetničkih škola u NR Srbiji proširuje se svake godine sve više. Dok je pre rata bio u Srbiji sasvim neznatan broj umetničkih škola, a i one se nalazile uglavnom u Beogradu, danas je broj umetničkih škola upetorostručen, tako da su one ravnomerno raspoređene na celoj teritoriji NR Srbije. Usto, otvorene su potpuno nove škole za pojedine grane umetnosti.

Na kraju školske godine radile su u Srbiji dvadeset i dve muzičke škole. Pored Muzičke akademije i muzičkih škola u Beogradu (srednje muzičke škole »Mokranjac« i »Stanković« i Niže gradske muzičke škole, Niže muzičke škole u Zemunu i Niže muzičke škole V rejona), u NR Srbiji nalaze se srednje muzičke škole u Novom Sadu i Subotici i niže muzičke škole u Kragujevcu, Šapcu, Nišu, Zaječaru, Vranju, Prizrenu, Vršcu, Somboru, Kruševcu, Smederevu, Senti, Rumi, Zrenjaninu i Bečeju. Niže muzičke škole (kojih je bilo u toku prošle školske godine sedamnaest samostalnih, četiri u sastavu srednjih muzičkih škola i jedna nepotpuna u sastavu Muzičke akademije) znatno su doprinele da veliki broj talentovane dece iz unutrašnjosti počne da dobija pravilno muzičko obrazovanje. U svim muzičkim školama bilo je 1948/49 godine 4287 učenika. Pored toga u Beogradu su radili i rejonski muzički tečajevi sa 1197 učenika. Ove školske godine otvaraju se muzičke škole u Boru i Leskovcu. Dalje, ove godine otvaraju se pri postojećim nižim muzičkim školama u Nišu i Prizrenu nastavničko-teoriska odeljenja srednje muzičke škole, dok će se ta odeljenja u srednjim muzičkim školama »Stanković« i »Mokranjac« u Beogradu, zatim u Novom Sadu i Subotici, znatno proširiti. Na taj način pristupiće se bržem podizanju nastavnika muzike za srednje škole (niže gimnazije, gimnazije, učiteljske škole).

Do 1948 godine u Beogradu je postojala Akademija likovnih umetnosti i Srednja škola za primenjenu umetnost. Školske 1948/49 godine otvorena je u Beogradu i Akademija primenjenih umetnosti, a u Nišu i u Novom Sadu otvorene su srednje škole za primenjenu umetnost. Ove školske godine otvara se i Srednja škola za primenjenu umetnost na Kosmetu, u Prištini.

Baletski podmladak podiže se kroz srednje baletske škole u Beogradu i Novom Sadu. Do pre godinu dana ove škole su radile više po sistemu kurseva negoli pravih baletskih škola. Danas su one organizaciono učvršćene i pravilno postavljene, a nastava je usmerena ka pravilnom podizanju budućih baletskih igrača. Ove školske godine otvara se i Niža baletska škola u Nišu.

Pored Pozorišne akademije, kao visoke pozorišne škole saveznog značaja u Beogradu, osnovane su školske 1948/49 godine srednje pozorišne škole u Nišu i Novom Sadu. Tako je krajem protekle školske godine prestao sa radom Dramski studio u Beogradu.

Zadarsko Narodno kazalište u 1948—1949 kazališnoj sezoni

Narodno kazalište u Zadru postiglo je veliki napredak i uspjeh od oslobođenja do danas. Naročito pada u oči da je broj posjetilaca kazališnih predstava u proteklој sezoni porastao za punih 45% u odnosu na ranije sezone. Umjetnička vrijednost predstava znatno je nadmašila ranije predstave a i tehnička oprema je neuporedivo bolja od ranijih.

U prošloj sezoni Zadarsko narodno kazalište izvelo je premijere: »Bez krivice krivi« od Ostrovskog, »Narodni poslanik« od Nušića, »Ribarske svađe« od Goldonija, »Duboko korijenje« od Gew-d-Usseawa i »Sedmorica u podrumu« od Kolara, a iz prošlih sezona bili su obnovljeni slijedeći komadi: »Dundo Maroje« od Držića, »Kir Janja« od St. Popovića, »Prst pred nosom« od Horvata i »Pop Ćira i pop Spira« od Sremca.

Tokom prošle sezone bile su izvedene ukupno 92 predstave, koje je gledalo 35.850 gledalaca, što iznosi prosječno preko 400 gledalaca na svakoj predstavi. Ove brojke vidljivo govore o velikom interesu naših radnih ljudi za kazališnu umjetnost, kao i punoj radnoj pobjedi kazališnog kolektiva. Taj uspjeh je utoliko veći, što je kazalište prošlogodišnju sezonu počelo sa zakašnjenjem od 3 mjeseca, jer je 5 glumaca (od ukupno 15) učestvovalo u snimanju filma u Beogradu.

Naročito lijepe uspjehe postiglo je zadarsko kazalište gostovanjima po selima Zadarskog kotara i van njega. Ono je dalo 46 predstava u 30 mjesta, a redovito im je prisustvovao veliki broj trudbenika. Na tim gostovanjima bila su prikazivana 3 djela: »Kir Janja«, »Bibarske svađe« i »Dundo Maroje«. Od većih mjesta kazalište je gostovalo u Splitu, Šibeniku, Kninu, Biogradu i dr. U odnosu na broj posjetilaca na ranijim gostovanjima po našim selima procenat se povećao za oko 40%, broj predstava za 20%, a broj posjećenih mjesta za 100%.

Uprava kazališta posvetila je punu pažnju kako političko-idejnom, tako stručnom uzdizanju kadrova, što je omogućilo stvaranje jednog dobrog i solidnog kolektiva, a mladim glumcima pružila mogućnost, da se razvijaju i u režiranju. Drugovi Krtić i Majetić, svojim talentom, zalaganjem i voljom postigli su vidne rezultate ne samo kao glumci, već i kao mladi redatelji. Opće je mišljenje u Zadru, da su predstave, davane u prošloj sezoni, bile na zavidnoj umjetničkoj visini i idejno pravilno postavljene.

Osim postignutih uspjeha u kazalištu, sindikalna podružnica organizirala je planski rad u pomaganju diletantskih grupa kod jačih industrijskih kolektiva, što je donijelo vidne rezultate prilikom nastupa svih diletantskih grupa u Zadru na trećem gradskom festivalu. Četiri glumca amatera, koji su se istakli u svojim diletantskim grupama, uzeti su u kazalište kao dobrovoljci te će, po svoj prilici, preći na stalan rad u Narodno kazalište.

Zahvaljujući radu članova sindikalne podružnice Narodnog kazališta kulturno-prosvjetni život grada Zadra dostigao je zavidnu visinu, što se vidi iz slijedećeg: u Zadru stalno djeluju 4 diletantsko-dramske sekcije sa 56 amatera glumaca, 3 folklorne grupe sa 46 plesača, 3 mješovita zbora sa preko 150 pjevača i 2 grupe recitatora sa 12 članova. Osim toga djeluje dramska grupa i pjevački zbor omladine, njena baletna sekcija i dramska grupa pionirske organizacije.

Otvaranje muzeja u Bakru

Uskoro će u Bakru biti otvoren mali mesni muzej koji će prikazivati kulturnu prošlost ovog nekada znamenitog pomorskog i trgovačkog centra Hrvatskog Primorja. U šest prostorija jedne stare palate, sagrađene krajem XVII veka, smešten je Bakarski muzej, koji će biti otvoren polovinom septembra ove godine.

Muzej nije velik ni po prostoru ni po broju izloženih predmeta, ali baš mali broj izloženih predmeta daje mu preglednost koja često nedostaje mesnim muzejima. Jedna prostorija muzeja pokrivena je po zidovima i tavanica zanimljivim freskama iz prve polovine XIX veka, što pretstavlja osobitu vrednost ove prostorije.

Ostale prostorije ispunjenje su bogatom starom bibliotekom, bakarskim ispravama, slikama, pomorskom zbirkom, zbirkom dokumenata iz NOB.

D. Andrejević-Kun: Studija za sliku »14 decembar«

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

PRVI BROJ ČASOPISA „PITANJA SAVREMENOG KNJIŽEVNOG JEZIKA“

Kao organ Instituta za savremeni jezik u Sarajevu izišao je prvi broj časopisa »Pitanja savremenog književnog jezika«. U »Uvodnoj riječi« urednici — d-r Jovan Vuković, Midhat Šamić i Rihard Kuzmić — kažu da je zadatak časopisa »da pomogne našim javnim radnicima na usavršavanju književnog jezika, na boljem upoznavanju sa osobinama našeg književnog jezika i našeg jezika uopšte.«

Pored nekoliko članaka naučnog karaktera, koji će pobuditi pažnju naših filologa, časopis pokazuje živ interes za kontakt sa problemima koji se svakog dana javljaju u našem javnom životu na planu kulture jezika i stila, nastojanje za aktivnu intervenciju nauke. Postavljen tako, časopis će, kako se čini već prema prvom broju, moći da okupi oko sebe mnoge naučne radnike koji rade na ovom polju, a postaće i koristan savjetnik u svima pitanjima koja dodiruju razvitak našeg jezika, naročito danas u doba izgradnje socijalizma, kad brzo kretanje čitavog našeg društvenog života ne ostaje bez odraza i na ovom sektoru kulture.

Aleksandar Belić u članku »Povodom pokretanja ovog časopisa« daje nekoliko korisnih sugestija redakciji lista. Marko Marković u jednoj zanimljivo pisanoj historijskoj ekskurziji pod naslovom »Tragom kvarenja našega jezika u nedavnoj prošlosti« govori o tuđinskom uticaju na narodni jezik u Bosni i Hercegovini u periodu austro-ugarske okupacije od 1878 do 1918 godine.

»Tuđinčev nanos i njegovo četrdesetogodišnje kvarenje našeg jezika« — kaže Marko Marković na kraju svog članka — »odrazilo se u izvjesnoj — većoj, manjoj, ili najmanjoj — mjeri na radovima skoro svih naših književnika posljednjih trideset godina, pa čak i onih stilista i jezičkih čistunaca na koje su se ugledali savremeni književnici. Taj nanos, koji se decenijama kretao od svijesti do podsvijesti i tu se negdje taložio, nenadano je i ko zna kakvom asocijacijom iskrsavao — kad u vidu zamućene ili teške reč nice, kad u oporom izrazu, kad u nepravilnom obliku riječi, u njihovom poređenju i međusobnom odnosu u rečenici.

Boriti se protiv tog nanosa i, jednovremeno, boriti se za osvježavanje našeg jezika i za nalaženje, odnosno stvaranje, riječi za nove pojmove i predmete — jedan je od zadataka savremenog književnika. Isto toliki ako ne i odgovorniji zadatak pada i na naučne ustanove, kod nas na Institut koji, izdajući ovaj časopis, treba — po ugledu na naše ustanove koje vrše likvidaciju ostatka neprosvijećene prošlosti, nepismenosti — da izvrše likvidaciju, potpuno uklanjanje kvara iz našeg jezika. Imajmo na umu da je naš jezik još natrunjen tuđinštinom koja nam je ostala za okupatora. Njegovi se tragovi i danas vide.«

J. Vuković u dva članka analizira i lingvistički objašnjava neke nove jezičke pojave kod nas. U člančiću »Primjeri bogaćenja književnog jezika« N. S., govoreći o potrebi da pisci bogate književni jezik, ne prekidajući svoju vezu sa narodom, učeći i tu od naroda, pokazuje kako to rade u svojim djelima naši književnici: Rodoljub Čolaković, Ivo Andrić, Branko Ćopić i dr. Bilo bi korisno, kad bi se ova ispitivanja produžila u narednim brojevima časopisa i obuhvatila i druge naše pisce. U odjeljcima »Jezik u srednjoj školi« govori se o obradi materinjeg jezika u srednjoj školi, o pismenosti naših srednjoškolaca, o jeziku i pravopisu u školi — sve dobro dokumentovano. Redakcija časopisa obećava analizu jezika i stila sarajevskih književnih časopisa i drugih listova. U ovom broju doneseno je »Nekoliko napomena o jeziku i stilu omladinskog časopisa »Zora««. Na kraju ovog prvog broja »Pitanja savremenog književnog jezika« čitalac će naći na tridesetak strana niz primjera pogrešnog pisanja iz dnevnih listova i časopisa, iz pozorišnih i filmskih programa i dr.

Treba spomenuti, na kraju, i kratak prikaz Midhata Šamića o učenju o jeziku sovjetskog lingviste N. J. Mara, i kratak rezime diskusije o bezidejnosti i apolitičnosti u lingvističkoj nauci u Sovjetskom Savezu, takođe od Šamića.

Tehnička oprema časopisa je na potrebnoj visini. Ipak treba zamjeriti što u ovom prvom broju nigdje nije označeno kako će časopis izlaziti, u kojim vremenskim razmacima, i kolika mu je pretplata. Isto tako nije označena ni adresa uredništva.

Inicijativa koju su pokretanjem ovog prvog časopisa za pitanja književnog jezika u našoj socijalističkoj domovini pokazali sarajevski naučnici, trebalo bi da odjekne i u drugim republikama kod svih naših radnika na polju nauke o jeziku, da se odrazi u njihovoj saradnji, u pokretanju sličnih publikacija. Vjerujemo da bi to bilo na korist našoj nauci, našoj književnosti i čitavoj našoj kulturi.

M. J.

»JUGOSLOVENSKI MORNAR« časopis naše Ratne mornarice

Na planu svestranog idejno-političkog, stručnog i kulturnog vaspitanja pripadnika naše Armije, značajno mjesto zauzima naša armiska štampa. Ona se stvarala i izgrađivala uporedo sa stvaranjem, narastanjem i izgradnjom oružanih snaga naše zemlje, tako da danas pretstavlja moćno sredstvo za oživotvorenje linije Partije u Armiji, za dalju izgradnju vojničkog i oficirskog kadra.

U nizu armiskih listova i časopisa, ilustrovani časopis Jugoslovenske Ratne mornarice »Jugoslovenski mornar« zauzima jedno od vidnih mjesta. On je počeo izlaziti avgusta 1945 kao časopis namjenjen u prvom redu pripadnicima Mornarice, a zatim i široj čitalačkoj publici u Armiji i van nje. Neposredno poslije uspješnog završetka Narodnooslobodilačkog rata, u periodu rada na daljem organizacionom učvršćenju i jačanju naše Mornarice, na vaspitanju hiljada novih vojnika koji su stizali u njene jedinice, časopis je imao ozbiljne i važne zadatke. Pred njim je, pored ostalog, stajao zadatak da borbena iskustva naše Ratne mornarice iz oslobodilačkog rata sačuva i doprinese da se ona svestrano koriste u novim, mirnodopskim uslovima, a, s druge strane, da oživljavanjem likova boraca naše Mornarice vaspitava mladi kadar vojnika na tim primjerima u duhu novog, jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, u duhu ljubavi prema svojoj domovini. Časopis je takođe bio obavezan da, bar djelimično, zadovoljava sve veće kulturne potrebe pripadnika Mornarice, i na taj način doprinosi njihovom svestranom razvoju.

I pored teškoća koje su bile neminovne u početku rada, i nedostatka stručnog kadra u početnom periodu svoga izlaženja, »Jugoslovenski mornar« je sa uspjehom obavio mnoge od ovih zadataka. Svestrano prateći izgradnju i jačanje naše Ratne mornarice, časopis upoznaje naše trudbenike sa njenim razvojem i uspjesima, sa važnošću savremene Mornarice u očuvanju nezavisnosti i socijalističke izgradnje naše zemlje. Pored toga, osvetljavajući bogate pomorske tradicije naših naroda, a naročito oživljavajući slavne borbe na moru u Oslobodilačkom ratu, časopis doprinosi razvijanju ljubavi za naše more, upoznajući naše mlade mornare i naše trudbenike sa koliko dragih i dragocjenih žrtava su plaćene slobodne morske obale domovine

Upoznavajući čitaoce van Armije sa životom i radom pripadnika Mornarice, a s druge strane, prateći redovno na svojim stranicama najvažnija dostignuća naše socijalističke izgradnje, u prvom redu uspjehe naše brodograđilišne industrije, i »Jugoslovenski mornar«, sa svoje strane, doprinosi daljem produbljavanju jedinstva Armije i naroda.

Na svojim stranicama časopis odražava i onaj silni polet i takmičarski elan naših mornaričkih jedinica na ispunjenju svakodnevnih zadataka, njihovu ljubav prema svojoj Partiji, drugu Titu i narodu, njihovu nepokolebljivost na braniku socijalističke domovine. On je posvećivao pažnju ne samo popularisanju uspjeha na kulturno-prosvjetnom polju u jedinicama, nego je nastojao da svojim prilozima i funkcijom što više doprinese da taj uspjeh bude bolji i veći. Povremeno su u časopisu objavljivani književni prilozi, naučne zanimljivosti i ostalo štivo, koje su zahtievale sve veće kulturne potrebe pripadnika Mornarice. Njegova je zasluga da je nekoliko mladih književnih početnika, novinara-reportera, mladih pjesnika i likovnih umjetnika-samouka, pripadnika Ratne mornarice, istupio pred publiku sa svojim prvim prilozima, ma da je većom usmjerenošću broj i kvalitet ovih priloga mogao biti veći i bolji. Nema sumnje da je to bio značajan potstrek za dalji razvoj mladih početnika i uopšte za kulturno-umjetničku djelatnost, u prvom redu u jedinicama Ratne mornarice.

Na stranicama »Jugoslovenskog mornara« pojavljivali su se, ma da, istina, vrlo rijetko, naši poznatiji književnici i umjetnici. To pored ostalog, svjedoči o činjenici da naši književnici nisu raskinuli veze koje su postojale između Armije i književnika u toku rata. Međutim, ipak je potrebno naglasiti da saradnja naših književnika u armiskoj štampi, u prvom redu onoj koja je pristupačna i širem krugu čitalaca u građanstvu, nije u srazmjeri sa njihovom stvarnom, istinskom povezanošću sa svojom Armijom. Danas naša Armija pretstavlja silno bogatu, zahvalnu i snažnu temu za svakog našeg umjetnika. Elan i takmičarski duh pripadnika Armije, veliki uspjesi na vaspitanju mladih građana naše domovine, sve je to dostojno da se opjeva, naslika, dramatizuje — na ovaj ili onaj umjetnički način uobliči.

Časopis Jugoslovenske Ratne mornarice omiljen je ne samo u jedinicama Armije nego i van nje. Naši iseljenici — primorci, u inostranstvu, radosno dočekuju svaki broj lista koji im govori o snažnoj Ratnoj mornarici domovine, o kakvoj su oni nekada mogli samo sanjati, o uspjesima naše trgovačke Mornarice, donosi im rodnu riječ naših mornara i trudbenika, rodnu pjesmu naših književnika i pjesnika, donosi dio velike istine o Jugoslaviji.

Poslednji broj časopisa, pored priloga povodom Dana Jugoslovenske Ratne mornarice, članaka i reportaža o Mornarici u Narodnoj revoluciji, o Prvom mornaričkom partizanskom odredu, dokumenata o revolucionarnoj borbi koju su pod rukovodstvom svoje Partije vodili naši narodi i na kopnu i na moru, donosi priloge o protestnim mitinzima pripadnika Mornarice povodom diskriminatorskih postupaka mađarskih vlasti prema našoj omladini, članak o pokušajima rukovodilaca SSSR i drugih zemalja Informbiroa da zakoče razvoj naše Mornarice i pomorstva, priloge i fotografije iz života i rada jedinica Mornarice, iz kulturno-prosvjetne i umjetničke djelatnosti mornara, priloge o uspjesima u našoj brodograđilišnoj industriji, književni prilog »Negda i sada« od Viktora Car Emina, pjesmu »Pitaj našeg ložača« od poručnika Franje Jurića, itd.

BIBLIOGRAFIJA

Izbor iz Puškina. Lirika. Drama. Proza. Preveli Josip Badalić, Gustav Krklec, Petar Lasta. Izdanje Matice Hrvatske, Zagreb, 1949, 433 strane, latinicom, cena 146,25 dinara.

Branko Ćopić: **Priče za djecu.** Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1949, 182 strane, ćirilicom, cena 30 dinara.

Branko Ćopić: **Ježeva kuća.** Stihovi za pionire. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1949, ćirilicom.

Božidar Kovačević: **Vuk Karadžić.** Vukova biografija za pionire. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd, 1949, 36 strana, ćirilicom, cena 10 dinara.

Redakcioni odbor

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović, i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1—[illegible]
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Dečanska 31.